

SZENT ISTVÁN EGYETEM

**GAZDASÁGFEJLESZTÉSI HÁLÓZATOK ÉS KLASZTEREK KIALAKÍTÁSÁNAK
MAKROGAZDASÁGI VIZSGÁLATA A NEMZETKÖZI SZAKÁGAZATI
KAPCSOLATRENDSZERBEN**

Illés Balázs

Gödöllő 2016.

A doktori iskola

megnevezése: Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

tudományága: gazdálkodás- és szervezéstudományok

Vezetője: **Dr. Lehota József**
egyetemi tanár, MTA doktora
SZIE, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar,
Üzleti Tudományok Intézete

Témavezető: **Dr. Nagy Henrietta**
egyetemi docens, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Regionális
Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet

Az iskolavezető jóváhagyása

A témavezető jóváhagyása

Tartalom

A munka előzményei, a kitűzött célok	4
Anyag és módszer	8
Vizsgálati modell értelmezési tartományának meghatározása	8
Koncentrációs vizsgálatok a múltban	10
Módszertani tapasztalatok	10
Az adatbázis jellemzői.....	11
Eredmények	16
Országspecifikus és regionális eredmények	16
Európai szintű szakágazati eredmények	17
Csúcstechnológiai feldolgozóipar	18
Közepes technológiai szintű feldolgozóipar.....	18
Közepesen alacsony technológiai szintű feldolgozóipar	19
Alacsony technológiai szintű feldolgozóipar	20
Csúcstechnológiai szolgáltatások	21
Tudásintenzív piaci szolgáltatások	22
Pénzügyi közvetítés.....	22
Egyéb tudásintenzív szolgáltatások.....	23
Kevésbé tudásintenzív piaci szolgáltatások.....	24
Egyéb, kevésbé tudásintenzív szolgáltatások	25
Új tudományos eredmények	25
Következtetések és a javaslatok	30
A szerzőnek az értekezés témaköréhez kapcsolódó publikációi (a doktori iskola által meghatározott csoportosításban).....	33
Ml. Irodalomjegyzék	38

A MUNKA ELŐZMÉNYEI, A KITŪZOTT CÉLOK

A kutatási célkitűzés alapja és a disszertáció megírása közben a hajtóerőm az volt, hogy valami olyan tevékenységet végzek, ami végső soron az emberi élet jobbá tételéhez vezethet. Nagyratörő gondolatok ezek, de fiatalon még bátran lehetünk idealisták, ezért talán szívenkéntesen nagy célokkal a szemem előtt vettem bele magamat a kutatásba. Mindenképpen olyan dolgot szerettem volna írni, amely az emberi jóllétet, vagy legalábbis a jóllét ideáját egységekre bontva, annak egy szűkebb tartományát szolgálja, ha nem is világszinten, de legalább hazám régióiban.

A kérdéseimet, melyek érdeklődésemet a legjobban jellemzik, az alábbiak szerint foglalom össze: Van-e a területi koncentrációnak és specializációnak jóllét- és jólétnövelő hatása, és ha igen, akkor tudjuk-e ezt gazdaságpolitikai eszközökkel támogatni?

Jelenleg nem elérhető egységes, az életminőséget a gazdasági teljesítménnyel és a vállalatokkal összekapcsoló kutatás, ezért fontosnak tartom, hogy azonosítsuk a leggyakrabban előforduló életminőséget meghatározó tényezőket és azokat rangsoroljuk mögöttes tartalmuk szerint. Ennek keretében azonosítható olyan egységes irányelv, mint például az anyagi jólét fontossága, ami minden egyes modellben megjelenik. Az életminőség egyéni és társadalmi felelősség egyaránt, ezért azt külön-külön és egységesen is érdemes megvizsgálni. Emellett feltételezem, hogy ezeknek a tényezőknek a súlya időben változó, ami együtt mozog az állam súlyának változásával is, és ez kapcsolódik az állameszmények változásához, az uralkodó nézetek fejlődéséhez. A kutatási terv kialakítása során általános problémának találtam, hogy nem lehet egyértelműen megállapítani azt, hogy egy adott régió jólétéhez melyik iparág járulhat a legjobban hozzá, illetve nagyon nehéz körülhatárolni azt is, hogy mit is jelent valójában a fejlődés, a fejlettség maga. Kíváncsi voltam arra, hogy léteznek-e olyan modellek, amelyek megpróbálják gazdasági és nem-gazdasági szempontból is meghatározni azt, hogy mi az, ami a lakosságnak, egy adott területen élő emberek számára hasznos, az ő életminőségüket segíti. Ennek érdekében először az életminőség, a jóllét (well-being – tágran értelmezett jólét) és a jólét (szűken értelmezett anyagi jólét) kategóriát, azok egymásba ágyazottságát, egymásra hatását igyekeztem megismerni. Ez a terület számomra is új volt, mivel jellemzően gazdasági szakemberek nem foglalkoznak közvetlenül az emberek jólétével, holott végső soron a szűkös javak melletti optimális termelési és fogyasztási struktúra meghatározása az életminőség növekedéséhez kell, hogy vezessen. Korunkban az életminőség maximalizálása végső soron a gazdasági életet irányító rendszerek és szereplők munkájának eredőjeként értelmezhető, a különböző szereplők súlya azonban a történelem során folyamatosan változott. Azért, hogy megvizsgálhassam, hogy kik az érintettek és milyen súllyal jelennek meg az életminőség alakításában, külön fejezetet szenteltem az állam és államelméleteknek. Ebben a fejezetben képeztem hidat az életminőség és a gazdaságpolitika között, létrehozva a kapcsolatot a tágran értelmezett gazdaságpolitika és az életminőség között. Feltételezésem, hogy az életminőség, mint kulcsindikátor hamarosan nagyobb súllyal fog szerepelni a politikai programokban, mint valaha, illetve választói oldalról is elvárás lesz, hogy olyan gazdaságpolitikát folytassanak az érintett szereplők, melynek célja a jóllét növekedése.

Az 1990-es évektől kezdve egyre több felmérés indult el az életminőség objektív és szubjektív tényezőinek vizsgálatára, melyet gyakran világszintű szervezetek, mint az ENSZ különböző szervezetei vagy a Gallup készítenek el, annak érdekében, hogy globális képet kaphassunk az életminőség változásáról, annak jelenlegi állásáról. A statikus jellemzés mellett fontosnak tartom, hogy megvizsgáljuk, milyen tényezők állnak az életminőség változásának hátterében, illetve milyen különbségek adódnak a fejlett és fejlődő világgazdasági rendszerének

fejlettségében. Szintén az előző évezred utolsó évtizedében kezdődött el a gazdasági hálózatok és területi vállalkozási konglomerátumokra irányuló kutatások virágzása, ami még hallgató koromban lenyűgözött, szakdolgozatomat emiatt a klaszteresedés témakörében írtam. Így a három, számomra igen fontos és érdekes, azonban a gazdaságtudományban ritkán található témakör a területi gazdasági koncentráció, a gazdaságpolitika, és az életminőség témakörét kívántam összekapcsolni és itt kutatási eredményeket elérni.

A szakirodalom áttekintése után rögzítem a vizsgálati irányokat és dimenziókat, illetve később a kutatás módszertani részében az ezekhez kötődő metodológiát is áttekintettem. A konkrét vizsgálat fókusza, a téma újszerűségéből adódóan egyik oldalról maga az életminőség volt, amelyhez egyik feltevésem az volt, hogy az életminőség összetett rendszerén belül az anyagi tényezők mindenképpen megjelennek. Ehhez leginkább a szakirodalomból levezethető és összegezhető tapasztalatok jelentették a hipotézisek forrását. Ez a fejezet jó áttekintést adhat az életminőség- kutatásokhoz illetve a kapcsolódó indexekhez, melyek elemeiből készítettem egy összefoglalást, ezzel reprezentálva az anyagi jólét fontosságát az uralkodó rendszerekben.

Az életminőség alapvető elemeinek megismerése után megpróbáltam egy újabb keretet létrehozni, mely megmutatta, hogy mely tudományterületek érintettek a kérdés vizsgálatában, majd meghatározva saját kutatási fókuszomat, a gazdaságpolitikát, ezen belül a területi ágazati politikát elemeztem elméleti szinten. Igyekeztem, hogy közgazdasági és közigazgatási vonulata is legyen ennek a fejezetnek, mert bíztam abban, hogy a későbbiek során akár gyakorló szakemberek is haszonnal olvashatják ezt a részt, és az ő gondolkodásukban is létrejön a kapcsolat a vizsgálat területek kapcsán. A dolgozat alapvetően praxeológiai jellegű, mert vizsgálja a gazdasági döntések eredményeit, és egy adott gazdaságfejlesztési eszköz és jelenség: a klaszterpolitika és klaszteresedés magasabb szintű célokhoz való hozzájárulását. Ennek érdekében egy külön fejezet fókuszál a regionális gazdaságpolitikához kapcsolódó módszertani ajánlások és mérési dimenziók bemutatására. Tekintetbe véve, hogy számos kiváló doktori értekezés született a klaszterek és a regionális politika témakörében, én nem kívántam ezen a területen a szükségesnél több információt felsorolni a téma fontosságának hangsúlyozására, sokkal inkább a saját fókusz létrehozása volt a cél.

Mivel a gazdaságfejlesztési folyamat összetett és időben hosszútávon értelmezhető, miközben az életminőség pillanatnyi állapotát vagyunk csak képesek érzékelni, ezért kénytelenek vagyunk egy a múltban megtörtént gazdasági döntés eredményével (pl.: nagyvállalat letelepedésének következtében kialakult klaszter) összehasonlítani a jelenben megjelenő anyagi jólét adatait. Ahhoz azonban, hogy átfogó képet kaphassunk a folyamatról egy statisztikailag elérhető és elfogadható időtartományt választottam, illetve földrajzilag szintén releváns területi szintet elemeztem, ahol megvizsgálhatom a gazdaság területi koncentrációjának és a jólét egy számszerűsíthető részének kapcsolatát. Elméleti összefoglalások során igyekeztem mikro-, makro-, regionális-, klaszter-, és vállalati szintű megközelítést is alkalmazni, de a statisztikai adatok elérhetősége miatt az eredmények értelmezési tartománya a NUTS2-es szintű régió maradt. A kutatás során több kényszermegoldást kellett alkalmaznom a statisztikai adatok elérhetősége és megbízhatósága miatt.

A gazdaság szerkezetének elemzéséhez egy olyan megközelítést használtam, ami a lassan évtizedes mottó, a tudásalapú gazdaság hatását kívánta részleteiben megvizsgálni. Ez a megközelítés segített abban, hogy eredményeimet szakágazati szinten (pl.: csúcstechnológiai feldolgozóipar) határozzam meg. Ennek jelentősége abban áll, hogy nem egyetlen iparágra fókuszálva tudunk eredményeket felmutatni, hanem egy általános gazdaságfejlesztési stratégia hozható létre a tudásalapú szakágazati bontás alapján. Véleményem szerint a tudásalapú megközelítés azért is lehet eredmény, mert így sikeresen összekapcsolhatjuk az oktatáspolitikát

a gazdaságpolitikával, felkészülhetünk arra, hogy azokat a támogató iparágakat is fejlesszük, amelyek végső soron a megfelelő szakágazat emberi erőforrás igényét biztosíthatják.

Eredményeim is alátámasztották, hogy bizonyos régiók gazdagsága nem követi feltétlenül a várható trendet, és nem a mai értelemben vett magas hozzáadott tudásból táplálkozik, hanem alacsonyabb tudásintenzitású tevékenységek hosszú távon kumulálódott összege az, ami a fejlődést garantálja. Egyszerűbben fogalmazva, nem feltétlenül igaz, hogy minden régióban a csúcstechnológia lesz a húzóágazat, a hagyományos iparágak, de akár a fejlett alapvető szolgáltatások is továbbra is jó megélhetést biztosítanak Európa több régiójában. Ezzel párhuzamosan ugyanolyan módon megjelenik az elvárt triviális jelenség is, hogy a magas hozzáadott tudáselemekben gazdag, arra specializálódott régiók, amennyiben ott adott a megfelelő infrastrukturális és valóban materiálisan is gazdag, jóléti közösségeket hoznak létre.

A vizsgálat során olyan részterületeket kellett kiválasztanom, amelyeket megfelelő pontossággal és lehetőleg már jól bevált módszerekkel lehet kutatni. Ezeknek a fókuszpontoknak meghatározása volt a leginkább problematikus a kutatás során. Így alakult át a jóllét jólétté, majd egy főre jutó regionális GDP-vé, illetve a specializáció klaszteresedéssé, majd telephely hányadossá. Az életminőség vizsgálata mellett a területi és vállalati specializáció keltette fel leginkább érdeklődésemet, szakdolgozatomat is már ilyen témában írtam, és így keszem annak szellemiségben ezt folytatni doktori értekezésemben is.

A kutatás során a jóllét, a gazdasági fejlődés vagy a regionális specializáció kiválasztott kategóriái önmagukban is olyan sokrétűnek bizonyultak, hogy kutatás-módszertani okokból a kezdeti hévből visszavéve, megfogható, jól vizsgálható és gyakran egyszerű mérési dimenziókat, általános összefüggéseket kellett alkalmaznom ahhoz, hogy eredményesnek tarthassam vizsgálódásomat. A kutatás célja végső soron az volt, hogy kapcsolatot találjak a regionális gazdasági entitások formálódása és a regionális jóllét egy jól mérhető és vizsgálható dimenziója között. Ennek a kapcsolatnak a feltárása eszközt adhat a gazdaságpolitikai döntéshozók kezébe, segítve ezzel munkájukat, támogatva az ország fejlődését. A dolgozat során mindvégig azzal a feltételezéssel éltem, hogy minden egyes ember célja a saját és környezeti jóllétének maximalizálása, a saját feladatai és tevékenységének elvégzése során. Ebből adódóan mind az egyén, mind a csoportok, a régiók, az állam felelősségét értelmezem a dolgozatban.

Hipotézisként fogalmaztam meg, hogy egy adott területen kialakult foglalkoztatottsági koncentráció és hálózatosodás megjelenése hatással van az adott területi egységen tapasztalható anyagi jólét szintjére. A kutatási terv megalkotásakor úgy gondoltam, hogy a magasabb hozzáadott értékű termelés és szolgáltatás illetve a magasabb „tudásintenzitású” ágazatok egyben magasabb jólétet is okoznak az adott területi egységen.

Ennek a kérdésnek a megválaszolása adhatja a dolgozat legnagyobb hozzáadott értékét, hiszen ha sikerül felfedezni valamilyen minden egyes területen alkalmazható „gazdasági panaceát”, akkor a területi konvergencia folyamata is erősíthető lenne. Amennyiben nem léteznek globális jó megoldások, feltételeztem, hogy létezhetnek regionális specializációs megoldások, amelyek az adott régió fejlődését elősegíthetik, azt meggyorsíthatják. Továbbra is kérdés azonban, hogy milyen jellegű a kapcsolat a jólét és az iparági koncentráció között, illetve az egymásra hatás folyamata során milyen időbeli eltolással jelennek meg az eredmények. Leegyszerűsítve hány év múltán jelentkeznek jóléti változások azután, hogy létrejön egy területi koncentráció.

Kérdésként fogalmazódott meg bennem, hogy vajon rugalmasan reagál-e a gazdasági változásokra az életminőség. A kutatások eredményei alapján arra a következtetésre jutottam, hogy csak bizonyos idő után, egyfajta eltolással lehet tapasztalni életminőség változást a

gazdasági szerkezet változása kapcsán, azonban a kapcsolat közel sem lineáris és gyakran nem is elasztikus. Feltételeztem, hogy a tudásalapú iparágak nagyobb hatást gyakorolnak a gazdaság fejlődésére, mint az alacsonyabb hozzáadott tudástartalommal bírók, ezt azonban nem tudtam egységesen megerősíteni az adataim alapján. Sokkal inkább a területi különbségek, illetve a regionális foglalkoztatás hagyományainak hatását véltem felfedezni.

A fenti leírás összefoglalásaként a kutatási céljaim a következők:

1. A jelenleg leggyakrabban használt, az életminőséget vizsgáló kutatások összefoglalása, a mérési dimenziók megismerése és azok elemzése.
2. Az életminőségre hatást gyakoroló gazdasági erők áttekintése, különösképpen az állami berendezkedésre és a gazdaságpolitikára.
3. A szakpolitikákon belül a területi gazdasági politikák által érintett gazdasági konglomerátumok vizsgálati módszereinek összefoglalása, a különböző iparági, szakágazati csoportok azonosítási módszerének megismerése.
4. A vizsgálati módszerek alapján a különböző iparági csoportok koncentrációjának meghatározása, illetve a koncentráció és az életminőség kiválasztott mutatószámai közötti kapcsolat bemutatása.
5. A további kutatási lehetőségek bemutatása, a jelen kutatás kiterjesztésének lehetőségei.

A kutatási célokból kiindulva és vizsgálódásaim alapján a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. A jóllét és jólét vizsgálati dimenzióit a különböző tanulmányok eltérő módszertanok mentén kutatják, viszont az anyagi jólét minden esetben hatást gyakorol a jóllétre is.
2. Az anyagi jólét hatása számszerűsíthető hatással van az életminőségre, bár annak súlya különböző egyéb feltételek mellett nagyban változhat.
3. A különböző iparágak gazdasági koncentrációja hatással van az adott terület anyagi jólétére, és ezzel tovaryűrűző hatást fejt ki az életminőségre.
4. Az állam szerepe időben változó súllyal, de szerepet játszik a gazdasági fejlődésen keresztül az anyagi jólétre.
5. A gazdaságpolitikán keresztül az állam hatást gyakorolhat az iparágak területi koncentrációjára és így a terület jólétére is.
6. A különböző tudásintenzitású iparágak területi koncentrációja eltérő hatást gyakorol a területi jólétre és létezhetnek olyan szakágazatok, amelyek minden esetben a jólét növekedését eredményezik.
7. Földrajzilag jól körülhatárolható területen találhatóak olyan szakágazati centrumok, amelyek a területi jólétre pozitív hatással vannak.

A régiók vizsgálata során azonban azt tapasztaltam, hogy bizonyos területek esetén szinte minden szakágazatban koncentráció alakult ki, ami azt jelenti, hogy számos iparág dolgozóit képes egy régió bevonni, így pedig komoly fejlettségi különbségek alakulnak ki országosan is.

Kérdésként merülhet fel, hogy mi ebben egy fiatal közgazdász kutatónak a felelőssége ezekben az igen összetett társadalmi kérdésekben? Rövid válaszom: Egy, a gazdasági döntéshozók munkáját segítő, végső soron a jóllétet szolgáló kutatás elvégzése.

ANYAG ÉS MÓDSZER

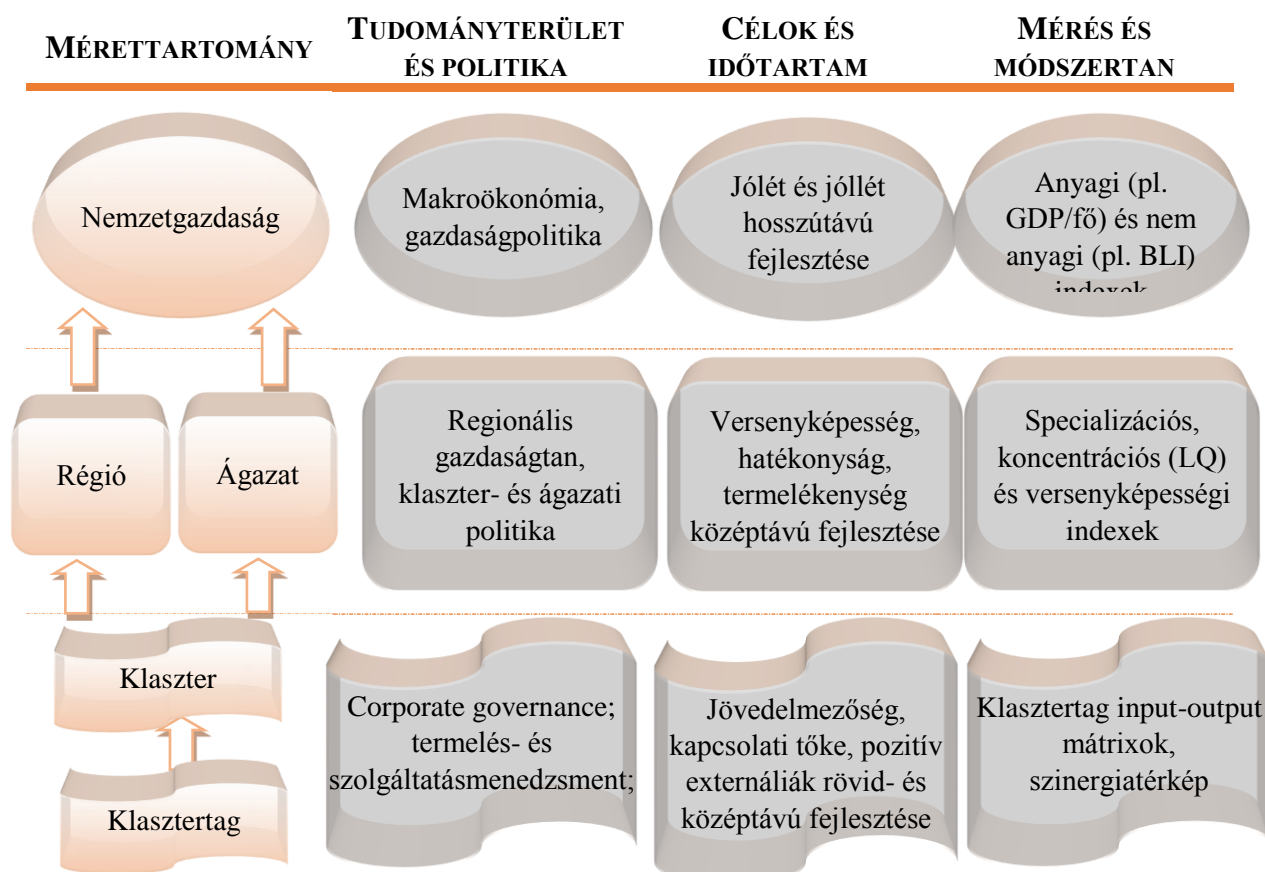
Az értekezés tágran értelmezett célja a gazdasági intézkedések jólétet növelő hatásának mérése, pontosabban megfogalmazva a regionális specializáció és koncentráció és az életminőség közötti kapcsolat kutatása. A jóléthez való hozzájárulás vizsgálata a számos tényező miatt nehézkes, mint azt megmutattam, ezért csak a jólétre és az azt kifejező egy főre jutó bruttó hazai össztermékre vonatkozó hatását vizsgálom a területi és ágazati specializációnak. Könnyen beláthatjuk, hogy szűkös erőforrások megléte mellett nem támogatható minden jövedelmező vagy a jólétet emelő kezdeményezés, ezért a célok meghatározásánál a legnagyobb hozzáadott értéket nyújtó ágazatok támogatása kerül szükségképpen a fókuszba. A specializációs vizsgálat során tehát megvizsgáltam, hogy mely ágazat területi koncentrációjának növekedése járt leginkább együtt az egy főre jutó GDP növekedésével. A szakirodalom meghatározza azokat az iparágakat, amelyek révén egy régió sikeres lehet (traded/basic/export ágazatok) (Lengyel 2010), sőt Porter (2003 p. 565) nevesíti mind a 41 olyan ágazatot, amelyet klaszteresedésre alkalmasnak ítél meg az Egyesült Államokban. Ketels és Sölvell (2005) 38 ilyen klaszter típust (traded cluster) vett figyelembe kutatásaihoz, ami négyszámjegyű a gazdasági tevékenységek statisztikai osztályozása az Európai Közösségben NACE rev 2. felbontás mellett 302 alágazatot jelentett az összesen 615-ből. Ketels és Protsiv (2014) összefoglaló munkájában az új klaszter feltérképezési metodológiánál már 51 traded klasztert említ meg, amelyek 70%-ban fedésben vannak a korábbi iparágakkal, és a bennünk foglalkoztatottak 80%-ával. Ezen ágazatok mellett az Eurostat önálló vizsgálati keretet is meghatározott a tudásintenzív és high-tech iparágakra vonatkozóan, melyek a vizsgálati módszertan ismertetésekor kerülnek bemutatásra.

Ha az innováció vezérelt fejlődést fogadjuk el a gazdaságfejlesztés alapjának, és elfogadjuk Porter megállapításait (Porter 2003), nem érdemes egyéb iparágak gazdaságfejlesztési hatását vizsgálnunk. Ketels és Sölvell (2005) egyébként végzett vizsgálatokat a klaszterek és a regionális gazdasági teljesítmény közötti kapcsolat felderítésére, amely ennek a dolgozatnak a fő kérdése. Egy szélesebb spektrumú vizsgálat esetén elképzelhetőek azonban olyan lokális klaszterek is, melyek csak a helyi vagy országos hatáskörű, non-traded termékek (pl.: kézművesipar, élelmiszeripari különlegességek) előállításában érintett termelőket és szolgáltatókat von össze non-traded klaszterekbe, amely a régió számára fontos lehet, mint ahogyan arra a termál turizmus esetében utaltak Szanyi és szerzőtársai (2009). Az értekezés során azonban az ilyen típusú lokális non-traded klaszterek vizsgálatától eltekintek.

A dolgozatban a felhasznált adatok kiválasztásával törekedtem arra, hogy lehetőség szerint azokat az ágazatokat vizsgáljam, amelyek alkalmasak a klaszteresedésre, traded klaszter alakulhat ki területi koncentrációjuk során, és hozzájárulhatnak a regionális fejlődéshez.

Vizsgálati modell értelmezési tartományának meghatározása

Jelen fejezetben első lépésként a korábbi klaszter jellemzőkből deduktív módon származtatható modell szinteket és a hozzájuk kapcsolódó vizsgálati módszereket ismertetem, ezután a felhasznált adathalmazt, majd a vizsgálat eredményeit. A klaszterek vizsgálata és működésének modellezése a különböző mérettartományi kategóriákban (Kocziszky 2007, Lengyel 2010) történhet meg. Értelmezhető a klasztertagok szintje (mikrogazdasági), a klaszter regionális hatásának szintje (regionális - mezoszint), a klaszter regionális ágazati hatásának szintje (regionális-ágazati szint), a klaszter országos hatásának szintje (makroszintű), illetve a klaszter ágazatban országos (makroszintű-ágazati) hatása is egyaránt. A klaszterek feltérképezésére és a hatására is egyaránt ezek a szintek értelmezhetőek, amelyet a következő ábra szemléltet.

1. ábra: Klaszter célhierarchia rendszer és a kapcsolódó módszertanok

Forrás: Saját szerkesztés - 2015

A klasztereket elsősorban adott térben koncentrálódó vállalati csoportnak tekintem, amelyek közvetlen vagy közvetett kapcsolatban is állnak egymással. A klaszteresedés szempontjából azonban elsődleges kritériumnak a térbeli közelséget tekintem és másodlagosnak a kapcsolatot, bár mindkettő fontosságát elismerem (Lengyel 2010). Meglátásom szerint, míg a kapcsolati közelség kialakítását megfelelő klaszterbrókeri rendszerrel direkt módon lehet indukálni, addig a telephelyváltáshoz jóval szélesebb együttműködésre, finansiális háttérre és stratégiai tervcsomagra van szükség. Tehát relatíve könnyebb feladatnak tekintem a már meglévő potenciális klasztertagokra építhető földrajzilag meghatározható csoportok támogatását, mint az esetleg már kapcsolatban álló, azonban térben szétszórt vállalatok egy helyre vonzását. Kérdésként merül fel, hogy miért lenne cél a vállalkozások egy helyre vonzása. Erre a választ a klaszterek és agglomerációk előnyeit tárgyaló elméletekben találhatjuk meg (Porter 1998, Lengyel 2003, Lengyel 2010, Patik - Deák 2005, Kocziszky 2013). Az általam alkalmazott klaszter definíció azért tekint kemény korlátként a területi közelségre, hiszen a klaszterek támogatását elsősorban területfejlesztési funkciójuk miatt tartom jogosnak. Egy jól működő regionális klaszter nem csak foglalkoztató, értékteremtő egysége a lokális gazdaságnak, de szemléletformáló, együttműködésre buzdító facilitátor, iránymutató vezető gazdasági szereplője is a térnek. A dolgozatban a jólét és jóllét kategóriáiból kiindulva vizsgálom a klaszterek szerepét az európai régiókban, ezért a helyhez kötöttség fontos kritérium.¹

¹ Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az adott térben nem jelenlévő gazdasági szereplők ne okozhatnának pozitív és negatív externáliákat, melyek a jólétre és jóllétre hatással lennének, azonban ezeknek a szereplőknek a befolyásolása nem képzí részét a regionális gazdaságpolitikának.

A regionális tudományok és menedzsment elméletek tudományterületi háttere együttesen tág ismeretzőna, de így válhat teljessé a klaszterek „életének” helyes értelmezése. A mikroszintű vizsgálat alkalmazhatja a vállalat-gazdaságtan, a menedzsment vagy a mikroökonómia elméleti és kutatási eszköztárát, a regionális vizsgálat azonban mindenképpen a térgazdasági megközelítéseket fogja hangsúlyozni, míg a klaszterpolitika legfőképpen a makrogazdasági elméletekből vezeti le elveit és programjait.

A dolgozat során kettős megközelítést alkalmazok: a vizsgálati módszerek ismertetése és a saját elemzés során a regionális gazdaságtanhoz kapcsolható elemekre helyezem a hangsúlyt, a javaslatok és új módszertani ajánlások részben egy menedzsment szempontú vizsgálati keretrendszer lehetséges kidolgozását mutatom be, amely a jövőbeli kutatások alapjaként szolgálhat.

Koncentrációs vizsgálatok a múltban

A gazdasági tevékenységek koncentrációjának mérését több kutató is elvégezte a közelmúltban (Patik 2007, Szanyi és szerzőtársai (2009) Szakálné 2012, Lukács 2013, Komarek 2012) és számos kiváló összefoglalás készült a módszerek leírására. Ezért a következőkben csak a vizsgálat során alkalmazott módszertant és a kapcsolódó adatbázist mutatom be részletesen, hiszen a dolgozat célja nem egy új vagy jobban alkalmazható klaszter-feltérképezési módszer vagy eljárás megalkotása, hanem a már meglévő vagy potenciálisan alakuló klaszterek és hálózatok, gazdasági csoportosulások életminősége, elsősorban az anyagi jólétre gyakorolt hatásának vizsgálata idősorosan. A dolgozat újszerűsége az alkalmazott LQ (lokációs kvóciens, telephely hányados, specializációs kvóciens²) mutató előnyeinek és hiányosságainak bemutatásában, illetve annak kapcsolatára a jólétet mérő egy főre jutó GDP vonatkozásában rejlik.

A magyarországi elemzések az iparosodás hatásainak vizsgálatával kezdődtek a 60-es évektől kezdődően, bemutatva a magyar ipar területi megoszlásának sajátosságait illetve annak hatásait a településszerkezetre (Kóródi J. – Márton G. 1968; Bartke – Kóródi (1968), Abonyi-Krajkó-Móricz (1976). A rendszerváltást megelőző időszakról a 2000-es évek közepéig készülnek el azok az átfogó elemzések (Rechnitzer (1984), Nemes-Nagy (1990, 1997, 2003) Jeney – Szabó (2001); Rédei–Jakobi–Jeney (2002), Gecse-Nikodémus (2003)), melyek később az Európai csatlakozáskor a magyar klaszter politika tudományos alapját biztosítják. Közvetlenül az EU-s csatlakozást megelőzően és követően, a már megindult klaszteresedés vizsgálatát, módszertani ajánlásokat (Lengyel-Grosz 2003, Lengyel-Rechnitzer 2004, 2013) és a hazai viszonyok sajátosságait foglalják össze a tanulmányok (Patik (2005), Patik-Deák (2005), Szanyi és szerzőtársai (2009), Lengyel – Szanyi (2011)).

Módszertani tapasztalatok

Klasztervizsgálatai során a szereplők közötti kapcsolatok elemzésére koncentráció módszertant választotta Patik (2007), amiben szerepelt az input-output elemzés, a gráf elemzés, foglalkoztatottságon alapuló koncentrációs vizsgálat illetve kvalitatív esettanulmányok is. Patik (2007 p. 58) valamint Lukács (2013 p. 62) Patik-Deák (2005) alapján részletesen összefoglalta a klasztervizsgálatokhoz szükséges mutatókat és jellemezték őket magyarországi használhatóságuk alapján is. Lukács (2013) szintén foglalkozott az input-output mátrixok alkalmazhatóságával, gráfok általi klaszter analízissel és húzóágazat elemzéssel, de

² Szanyi és szerzőtársai (2009) ezt a definíciót alkalmazták SQ-val jelölve a mutatót.

vizsgálataihoz az LQ mutató egy speciálisan származtatott változatát használta fel, mely figyelembe veszi a területi koncentrációt és az ágazat belső koncentrációját is.

A területi koncentráció mérésére a teljesség igénye nélkül alkalmazhatóak a telephelyhányados különböző változatai (foglalkoztatási LQ, vállalkozási LQ), a Herfindahl és Diszimilaritási index (Major-Nemes-Nagy 1999), a Hoover- és a Krugman index, az Entrópia mutató, a Redudancia mutató (Theil-index), a Lorenz-görbe és a Gini-együttható, illetve az Ellison-Glaeser koncentrációs index (Ellison-Glaeser 1997, Szakálné 2009). A Herfindahl indexet és a diszimilaritási indexet elsősorban ágazati koncentráció és specializáció (Ellison-Glaeser 1997, Szakálné 2012) mérésére alkalmazzák különböző bázisokon számolva (Jeney-Szabó 2001)³, de sikeresen adaptálható a képlet területi ágazati koncentráció mérésére is (Hegyi-Kéri 2012, Komarek 2012). A két mutató alkalmas lehet a gazdasági verseny ellenőrzésére és fúziókontrollra (Uhrin 2010), ágazati versenyképesség elemzésre (Harsányi 2007) vagy piacelemzésre (Naffa – Kaliczka 2011) is egyaránt. A diszimilaritási index könnyen megfeleltethető a különözeti specializációs mutatóval illetve a Hoover-féle területi egyenlőtlenségi mutatóval (Jeney-Szabó 2001). A Herfindahl index kalkulációjának alapja lehet a vállalkozások piaci részaránya, a foglalkoztatottak száma, a vállalkozások árbevételének megoszlása, vagy valamely természetes mértékegységben megadott vizsgálati objektum, melynek koncentrációját vizsgáljuk az ágazatra vagy a területi egységre vetítve. A Komarek által (2012) ismertetett területi (közönséges) specializációs mutató a foglalkoztatottsági LQ-hoz képesti legnagyobb eltérés, hogy a viszonyítás alapjául nem a foglalkoztatottak regionális megoszlását használják, hanem a vizsgált terület relatív méretét az ország egész méretéhez képest. Abonyi-Krajcók-Móricz (1976) specializációs indexe, ugyancsak ágazati specializációt mér (pl.: a foglalkoztatási adatok felhasználásával) a felhasznált adatok relatív szórásából. Ugyancsak az LQ egyik válfajának tekinthető az agglomerációs együttható (AQ) (Porter 2003), ami azonban ágazati korrigált specializációs mutató, illetve a különözeti specializációs mutatóval mutat szoros rokonságot.

A dolgozathoz felhasznált adatok alapján kalkulálható az LQ, a Herfindahl index és a diszimilaritási index is. A Herfindahl index és a Diszimilaritási indexek egy ágazat abszolút és relatív specializációját illetve koncentrációját mutatják meg. Mivel a koncentráció mérésére mindegyik mutatószám alkalmas, és információtartalmukban jelentős eltérés nincs, ezért az LQ mutatót választottam ki a vizsgálatok elvégzéséhez, melynek kritikai elemzésével már korábban foglalkoztam.

Az adatbázis jellemzői

Az Eurostat úgy nevezett high-tech ipari és tudásintenzív szolgáltatások statisztikai adatbázisai⁴ alapján végzett szűrés során egy olyan foglalkoztatási adatbázist használtam fel a lokációs kvóciens számításához, mely 1994 és 2008 között mutatta be a technológiai és tudásintenzív iparágak (lásd 3. sz. melléklet) foglalkoztatottjainak számát NUTS0, NUTS1 és NUTS2 szinten 33 országban. A technológiai és tudásintenzív csoportbontás annak két legfőbb eleme, az ágazati besorolás és termék alapú megközelítés alapján történik. Az ágazati megbontás a NACE rev. 1.1.⁵-es adatok felhasználásával a K+F kiadások és a hozzáadott érték hányadosaként

³ iparban foglalkoztatottak számát (fő); a teljes ipari értékesítés (USD); ipari export értékesítés (USD) adatait; 20 főnél többet foglalkoztató, megyei székhelyű ipari szervezetek (vállalkozások)

⁴ http://appso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=htec_emp_reg&lang=en

⁵ NACE Rev.1.1: Nomenclature Générale des Activités Economiques dans les Communautés Européennes, (Statistical classification of economic activities in the European Community) – Az Európai Közösség gazdasági tevékenységének statisztikai osztályozása 2002 és 2008 között

képzett intenzitási mutató alapján sorolja az ágazatokat high-tech, medium high-tech, medium low-tech, és low-tech iparági csoportokba. Az adatok elérhetőségének és megbízhatóságának figyelembe vételével a NACE bontásban csak főosztályi (divison), kétszámjegyű (ágazati) szintű bontásban képezhetőek ezek a táblázatok. A tudásintenzív ágazatok kiválasztásával igyekszem kikerülni azt a hibát, amit korábban Szanyi és szerzőtársaira (2009) hivatkozva a munkaintenzitás és az iparági felbontás kapcsán jeleztem. Az iparági felbontás elégtelenségéről részletesen Monfardini és szerzőtársai (2012) írtak. Mivel a dolgozatban elsődlegesen nem az iparágak minél pontosabb azonosítása, hanem általában a különböző tudásintenzív ágazatok jólétre gyakorolt hatása volt a cél, ezért a NACE bontás speciális változtatát elfogadhatónak tartom. A szolgáltatások tekintetében tudásintenzív és kevésbé tudásintenzív ágazatokat különböztet meg a felsőfokú végzettségű alkalmazottak számarányának függvényében. Mivel a vizsgált időszak alatt a gazdasági tevékenységek osztályozása kétszer változott⁶, ezért a NACE Rev. 1.1 és a NACE rev. 2. eltérő értelmezést ad a high-tech iparágakra és a tudásintenzív ágazatokra vonatkozóan, de az adatbázist az Eurostat korrigálta, így egységesen ugyanazoknak az ágazatoknak foglalkoztatottsági adatai szerepelnek minden évben a különböző kategóriákban.

Az ágazati felbontás mellett a termék alapú megközelítés a korábbi kiegészítésére készült, ami a K+F kiadások és az árbevétel arányában képzett termék kategóriákat a Nemzetközi Kereskedelmi Osztályozási Standard alapján (SITC Rev.4.)⁷. A Standard is változott az idők során, ezért a 2007-es SITC rev. 3-ról SITC rev. 4-re való áttérést követően az adattáblát újra kalkulálták, így az egységesnek tekinthető.

Az adatok korrigálásához az Eurostat több saját adatbázisát is felhasználta:

- a kétévente elvégzett Közösségi Innovációs Felmérés (Community Innovation Survey – CIS),
- a high-tech kereskedelmi adatokat felhasználó (COMEXT) adatbázis,
- a foglalkoztatási adatokat használó Humán Erőforrás a Tudományban és Technológiában Human Resources in Science and Technology (HRST),
- az Európai Foglalkoztatási Felmérések (EU Labour Force Survey – LFS),
- az Ágazati Üzleti Statisztikák (Structural Business Statistics - SBS),
- és az Európai Szabadalmi Hivatal adatai.

A területi felbontás NUTS2-es szintű és az Európai Unió, a csatlakozó és az EFTA országokra vonatkozóan is a NUTS2010/EU27 régiós nomenklatúrát követi, melyet az Európai Közösség 1059/2003 illetve 31/2011 rendeleteit követően alkalmaztak az adatsorokra és módosították azokat. Bár Szanyi és szerzőtársai (2009) a NUTS2-es szintű adatokat nem tartják relevánsnak a régiók definíciójából adódóan, én követve Ketels és Sölvell (2005) kutatási irányát, ezt a szintet alkalmaztam a kutatás lefolytatásához jellemzően az adatok elérhetősége miatt.

Felülvizsgálva azonban a területi adatokat, egy két apró eltérést találtam az adatbázis regionális felbontása és a jelenleg aktuális között, melyeket röviden összefoglalok. A regionális felosztásnál Dánia NUTS2-es régióinál jelentős változás állt be a 2006-os nomenklatúra alkalmazásával, ezért azok értelmezhetősége a területi átalakulások miatt is nehézkes. Számos NUTS3-as szintű változás állt be Németország Sachsen-Anhalt tartományában, Spanyolország Kanári-szigeteki területein, Lengyelország több mint 40 kistérségében, azonban mivel a

⁶ NACE (1963- 1990), NACE 1 (1990-2002). NACE Rev. 1.1 (2002-2008) majd NACE Rev. 2 2008-tól (2006-tól előkészítve)

⁷ <http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcst.asp?Cl=28>

vizsgálódás nem ezen a szinten történt, ez nem okozott problémát az értelmezésben. Svédországban teljes területi átkódolás zajlott le a 2006-os változásokkor, de azok csak a kistérség vagy régió elnevezésében és kódjában okoztak változást, nem a területi egységben. Hasonló átalakulás történt Észak-kelet Skócia és a skót felföldi területeken is az Egyesült Királyságban.

Figyelembe véve az összes lehetséges területi foglalkoztatottsági adatot, összesen 465⁸ területi egység vizsgálatát végeztem el 14 évre vonatkozóan a fent leírt tudásintenzív és high-tech ágazati bontás 15 különböző területén, ami összesen 97.650 adatot jelentene, ha minden régióból rendelkezésre állt volna minden évre az összes adat. A fenti adathalmaz azonban összefoglalja a feldolgozóipar és szolgáltatás összes részterületét (lásd ábra), így a legalacsonyabb szintnek a 4 feldolgozóipari és 6 szolgáltatásokra vonatkozó bontást tekinthetjük. Ezen felül képezhető még, a feldolgozóipar és szolgáltatás egy másfajta vizsgálati szintje is, amely a high-tech (ipar+szolgáltatás összesen), medium-tech (ipar+szolgáltatás összesen), illetve low-tech (ipar és szolgáltatás összesen) összefüggéseket mutatja be.

Ezen felül NACE rev.1.1. nemzetgazdasági ág bontásban⁹ is rendelkezésre állnak az adatok, 14 évre vonatkozóan a 465 területi egységre, azonban azok túl magas absztrakciós szintet jelentenének, a pontos eredmények értelmezéséhez nem tartom őket használhatónak.

Az adatokat 2013.06.23-án, a kapcsolódó metaadatokat 2014.09.19-én vizsgálta felül az Eurostat.

Az összehasonlításhoz szintén az Eurostat adatbázisait használtam fel, az LQ összehasonlítását a NUTS2-es szintű regionális vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP euróban értékekkel végeztem el. A felhasznált GDP adatok és az LQ adatok azonban nem álltak párhuzamosan rendelkezésre minden időszakra, így a korrelációs vizsgálat elvégzése nem minden esetben volt kivitelezhető. A kezdeti 33 ország adataiból minden esetben elvégeztem a kalkulációkat, azonban összesen 20 ország eredményei voltak értelmezhetőek az adatösszevetés után. Ez azt jelentette, hogy nem mindig állt párhuzamosan rendelkezésre a GDP adat és a foglalkoztatási adat, vagy akár olyan „outlier” adatok is megjelentek az adatbázisban, amelyeket nem tudtam figyelmen kívül hagyni. Ilyenek például a statisztikai átsorolást követő ugrásszerű változások az ágazati foglalkoztatottságban. Itt mivel nem tudtam volna az adott nemzetállam foglalkoztatási adatbázisait megfelelő módon korrigálni, úgy döntöttem, hogy nem veszem őket figyelembe az elemzés során. Ebből adódóan a kezdeti Eurostat adatok, amelyek nem csak az Európai Uniót, de az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más országokat, sőt Törökországot is tartalmazták, szűkítve lettek és így került kiválasztásra az a 20 nemzetállam, ahol értelmezni kívántam az eredményeimet.

Ennek érdekében minden egyes kiválasztott szakágazat esetében letisztítottam az eredményeket, és ezeket egy új fájlban kezeltem. Ezek már csak NUTS2-es szintet tartalmaznak, és csak azokra a régiókra vonatkoztatva, ahol értelmezhető volt a korreláció. Ezt követően régióként kiszámítottam p értéket, hogy megvizsgáljam mennyire szignifikánsak a korreláció mutatta értékek. A végső szignifikáns eredmények ismertetését fogom elvégezni a 4 feldolgozóipari és 6 szolgáltatás alapú megközelítés bontásában.

A következőkben a szakágazatok szerint mutatom be a különböző régiók eredményeit.

⁸ Mely tartalmazza az összes EU 28 ország NUTS2-es szintű adatait, valamint az EFTA és a csatlakozni kívánó országok adatait.

2. ábra: Vizsgált tudásalapú szakágazatok a feldolgozóiparon belül
 Forrás: Saját szerkesztés - 2015

3. ábra Vizsgált tudásalapú szakágazatok a szolgáltatások területén belül
 Forrás: Saját szerkesztés - 2015

Az elemző rész során több típusú megközelítést alkalmaztam együttesen. Vizsgáltam és ismertettem:

- a régiók szerinti eredményeket,
- a szakágazat szerinti bontás eredményeit,
- illetve szükség esetén az országok sajátosságait.

Az elemzésnél grafikusán szemléltettem azon régiók sajátosságait, ahol több szignifikáns adat is rendelkezésemre állt.

Az eredmények vizsgálata során elsöre feltűnő, hogy magas szórás jellemzi az adatokat, illetve nagyon gyakran szerepelnek magas negatív korrelációs értékek is. A negatív korreláció értelmezésénél azt az álláspontot képviselem végig az elemzés során, hogy természetesen az adott szakágazatban történő foglalkoztatás és munkavégzés nem csökkenti a területi egység jólétét, azonban nem járul hozzá a koncentráció a jóléti növekedéshez oly mértékben, mint ahogy az a pozitív korrelációt mutató szakágazatok esetében tapasztalható. Egyszerű példával élve elképzelhetőek olyan területi kicsúcsosodásai a szakágazati foglalkoztatásnak, amelyek nagy arányban járulnak hozzá a területi egység foglalkoztatásához, de nem magas a hozzáadott értékük. Ebből adódóan ezeken a területeken statisztikailag azt a jelzést adja a számítás, mintha negatívan hatnának a jólétre. A legtöbb esetben nem állt rendelkezésre a teljes 10 szakágazatra

vonatkozó szignifikáns adat régióként, ezért olyan eredmények is születtek, ahol csak negatív korrelációs együtthatók jelentek meg. Ekkor azt kell feltételeznünk, hogy a gazdaság helyi fejlődését nem ezek a szakágazatok, vagy adott esetben nem is a foglalkoztatási, hanem egyéb tényezők (tőke, információ, egyéb erőforrások) határozták meg. A helyes értelmezés az én olvasatomban az, hogy jobb lenne, ha a negatív korrelációt mutató szakágazatokból sikerülne transzferálni a munkavállalókat a pozitív korrelációt mutató ágazatokba, azonban a munkaerőpiac ilyen jellegű elaszticitása nem képzelhető el, és a piacgazdaságon belül nem is értelmezhető ilyen típusú pályorientáció.

Az elemzés során azt az elvet követtem, hogy ha egy adott régióban 4 szakágazatra vonatkozóan rendelkezésre állnak szignifikáns adatok, akkor megfogalmazok egy rövid javaslatot a foglalkoztatásra és a fejlesztési irányokra nézve, ha viszont ennél kevesebb eredmény áll rendelkezésre, azokat ily módon nem strukturálok.

Ehhez hasonló elv mentén a szakágazatok országos megoszlását figyelembe véve, ha az adott ország összes régiójának negyedéből van az adott szakágazatra vonatkozó szignifikáns eredmény, akkor vázolok fel fejlesztési javaslatokat, egyéb esetben azonban ettől tartózkodom.

A következőkben az eredményeket, országos, szakágazati és regionális szinten ismertetem, illetve az alfejezeteken belül, amennyiben lehetséges, országos javaslatokat is megfogalmazok.

Az összes eredményt összefoglalandó igyekeztem az országok közötti hasonlóságokat is megmutatni, ezzel megmutatva azokat a területeket, ahol egy adott szakágazat koncentrációja ugyanolyan irányú változást okoz az eltérő területeken. Az elemzés során végig az egy főre jutó regionális vásárlóerő paritáson mért GDP illetve a foglalkoztatási adatok alapján számolt lokációs kvóciens közötti összefüggést vizsgáltam, ezért a mondatok megfogalmazásánál, ha korrelációra utalok mindig, e két változó közötti összefüggést értem.

EREDMÉNYEK

Országspecifikus és regionális eredmények

A disszertációban a fennmaradó 20 ország szignifikáns eredményeit egyesével, minden egyes országra megmutattam illetve kiemeltem a régiók specializációs lehetőségeit. A téziszfüzet elkészítésekor viszont a terjedelmi korlátok miatt, csak egy rövid összefoglalót adok az eredményekről.

A szakágazatok teljes mintára vetített átlagos korrelációs értéke alapján elmondható, hogy vannak olyan stabil pillérek a gazdaságban, amelyek a jólét növeléséhez minden régió esetében hozzájárulnak. Ilyen szakágazatok az iparon belül a közepesen alacsony technológiai szintű feldolgozóipar, amelynek az átlagos korrelációs értéke 0,169 lett, illetve a csúcstechnológiai feldolgozóipar melynek korrelációs mutatója 0,1453. A szolgáltatások között a tudásintenzív piaci szolgáltatások (0,1396) illetve a pénzügyi közvetítés (0,1147) mutatta a legnagyobb átlagos pozitív korrelációs értéket. Mint látható, ezek az átlagos korrelációs értékek is a gyenge korrelációs tartományban találhatók, ebből kifolyólag nem sikerült azonosítani olyan szakágazatot, amely minden régió esetében gyógyír lehet a társadalmi különbségek enyhítésében, vagy a jólét növelésében. Fontos azonban megjegyezni, hogy a medián értékek a fent említett szakágazatok esetében 0,55 és 0,65 között találhatók, tehát ha a figyelembe vesszük azt, hogy magas szórás jellemzi a mintát, árnyaltabb képet ad az átlag mellett a medián mutatószám. A vizsgálati időszakon belül a foglalkoztatottságban nem volt tapasztalható nagyarányú eltolódás egyik szakágazat irányába sem, viszont tendenciózan megjelent az ipari szakágazatok szerepének enyhe csökkenése és ezzel párhuzamosan a szolgáltatások térnyerése. Földrajzilag a különböző szakágazatok esetében érzékelhet a tudásintenzitás eltolódása Nyugat-Európa irányába, viszont a dolgozat nem vizsgálta a szomszédsági viszonyok lehetséges hatásait, ami például a csúcstechnológiai feldolgozóipar esetében jó alapot adhatna a tovagyrúzó hatások vizsgálatára. A szakágazati megközelítés során a „kék banán” övezetnél gyakran jelentek meg úgynevezett „hot spotok”, tehát sok esetben pozitív korreláció áll fenn a területi koncentráció kiválasztott mutatószáma és a regionális egy főre jutó GDP között. Feltételezem, hogy ez a hatás kétirányú, tehát a már koncentrált jólét a jól működő iparágak további koncentrálásához vezet, ami végső soron a versenylőnyök és ennek pozitív hozadékainak területi status quo-ját okozza. Ebből adódóan minden országnak és régiónak arra a területre kell fókuszálnia, ami már jelenleg is pozitív hatást mutat a jóléttel és figyelembe kell vennie az iparági hagyományokat is.

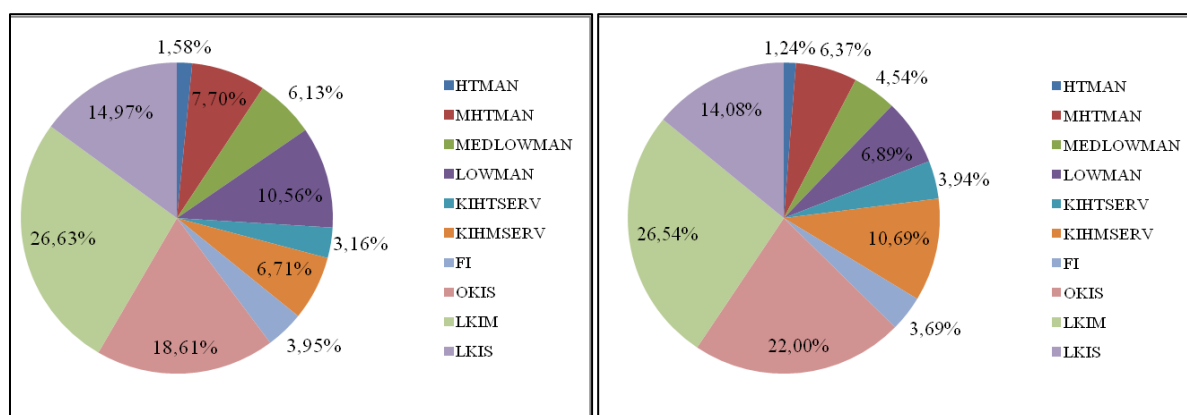
Megjelent a mintában a német autóipar pozitív hatása Bajorország és Baden-Württemberg tartományban, de feltételezhetően a turizmusnak köszönhetően a mediterrán tengerparti térségben a szolgáltatások „forró pontjai” is a meglévő adottságok kihasználásán alapulnak. Azonban nem minden szakágazati fedte fel meglévő erősségeit az elemzés során, nem volt kimutatható a Közép-Magyarországon végbement tudásintenzív szolgáltatások foglalkoztatási növekedése, de a minta hiányosságai alapján a francia űr- és légiközlekedési ipar sem jelent meg. A stabilan működő iparági körzetek esetében, ahol nem jött létre a vizsgálati időszakon belül a foglalkoztatásban jelentős többlet koncentráció, de a termelés és szolgáltatás eredményeként növekedett a jólét nem is mutathat ez az elemzés kapcsolatát, hiszen a változók időbeli változásán keresztül igyekeztem kapcsolatot találni a jólét és a koncentráció között. Feltételezem, hogy a már érett korszakukba lépett iparági körzetek, klaszterek és hálózatok,

amelyek már nem vonzanak új munkaerőt a régióba, szintén komoly hatással vannak egy terület jólétére, viszont dinamizmusokból adódóan ebben a kutatásban nem mutattak pozitív eredményeket.

Európai szintű szakágazati eredmények

Annak érdekében, hogy a kapott eredményeket ne csak tagországi, hanem uniós is szinten is elemezni tudjuk, elkészítettem a különböző szakágazatok térképeit, melyeken pirossal jelöltem azokat a régiókat, ahol az adott szakágazat pozitív korrelációt mutatott az egy főre jutó GDP adatokkal. Ezekre a pontokra, mint „forró pontokra”, vagy „hot spotokra” is hivatkozom. Fontos kiemelni azonban a jelölés hiányosságait. Egyrészt ez a megközelítés csak a homogén szakágazatok kapcsolatait képes megmutatni, ily módon ez csak horizontális együttműködések kialakításánál lehet használható. Emellett a szakágazati bontás nem feltétlenül pontos, a potenciális politikák kialakításánál hatékonyabb lehet egy 4 jegyű NACE bontás alkalmazása az iparági keresztkapcsolatok azonosítására. Szintén lényeges elem, hogy amint az a megelőző fejezetből kiderült, nem minden országból és nem minden régióból sikerült szignifikáns adatokat szerezni, ezért ha valahol hiányérzetünk lenne (például Svájc és a pénzügyi közvetítés szakágazat esetén) és ösztönszerűen keresnénk a „forró pontokat” a térképen korábbi tudásunk alapján, ne lepődjünk meg, ezek az eredmények csakis a fenti megközelítések mellett értelmezhetőek. Ettől függetlenül azonban sokszor rámutattak az adatok a helyi, országon belüli, illetve határ menti, már meglévő és lehetséges együttműködések fontosságára. Több szakágazat esetében is jól kirajzolódott a nagy ipari központok, és ami szintén lényeges, azok pozitív hatása a jólétre. A mostani kutatás során nem kívántam jellemezni a szomszédsági viszonyokat, azonban ez a megközelítés is alkalmas lehet kisebb-nagyobb változtatások mellett.

A helyes értelmezéshez azonban elengedhetetlen a szakágazatok súlyának ismertetése a vizsgált időszak kezdő illetve záró évében, hiszen ez alapján tudunk viszonyítási alapot találni a szakágazat fontosságát illetően.

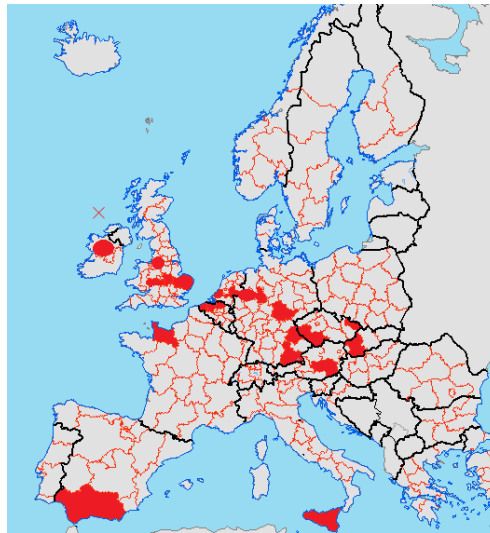
4. ábra: A szakágazatok súlya a foglalkoztatás alapján a minta országaiban 1995-ben és 2008-ban
 Forrás: Saját szerkesztés - 2015

A 4. ábra jól szemlélteti, hogy a vizsgálti időszak 14 évében szignifikáns változás a szakágazatok súlyában csak egy-két területen történt. Az összes ipari szakágazat és az egyéb, kevésbé tudásintenzív szolgáltatások átlagos súlya kismértékben csökkent, miközben átlagosan 4%-kal nőtt a tudásintenzív piaci szolgáltatások és az egyéb tudásintenzív szolgáltatások súlya. Ez természetesen egy átlagos adat azokra az országokra vonatkozóan, amelyeknek a teljes időszakra vonatkoztatva volt foglalkoztatási adatuk, de alkalmas arra, hogy belássuk, a teljes

foglalkoztatási szerkezet kisebb mértékben változott, mint a területi specializáció és koncentráció. Az LQ mutatók a régiókban nagyobb változáson mentek keresztül, mint az európai minta összes szakágazati foglalkoztatási súlyai, ezért a szolgáltatások térnyerésén túl más változást nem lehet az adatokból kiolvasni európai szinten.

Csúcstechnológiai feldolgozóipar

Ebben a szakágazatban szerepelnek a gyógyszergyártás, a számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása illetve a légi- és űrjármű gyártása. Kezdve az utolsó csoporttal, az európai légi jármű gyártás központjából Közép-Pirreusok régióból (FR62) nem volt megbízható adat, így például az Airbus gyár hatása ezen a térképen nem látszik. Jól érzékelhető azonban a délnémet és cseh iparvidék érintettsége a szakágazat eredményeiben, valamint a Greater Manchester régió kiemelkedése. Ha földrajzi és szakágazati értelemben vett termelési láncot szeretnénk létrehozni a szakágazat szereplőiből, Magyarország abban a szerencsés helyzetben van, hogy két szomszédos ország (Szlovákia és Ausztria), valamint a gazdasági kapcsolatok terén legfontosabb Németország régiói is pozitív hatást mutatnak ezen a területen. Egy észak-német, holland, belga együttműködés is elképzelhetőnek látszik ezen a területen. A spanyol, illetve az olasz eredmények, tekintve, hogy földrajzilag elkülönülten jelentkeznek, a nemzetállami gazdaságpolitika számára lehetnek érdekesek. Fontos azonban kiemelni, hogy a csúcstechnológiai feldolgozóipar jóval szűkebb kategóriát foglal magába, mint azt az átlagember vagy akár a szakpolitikus gondolná. Ez a szakágazat kalkulációja során mellőzi például a biotechnológiát vagy a gépipart, ami szintén húzóágazat lehet bármely fejlett gazdaságban, ezért nem biztos, hogy mindig a legnagyobb hozzáadott tudással rendelkező ipar fejlesztése a leghasznosabb egy gazdaságpolitikai pálya kidolgozása során. A leírtakat az 5. ábra szemlélteti.

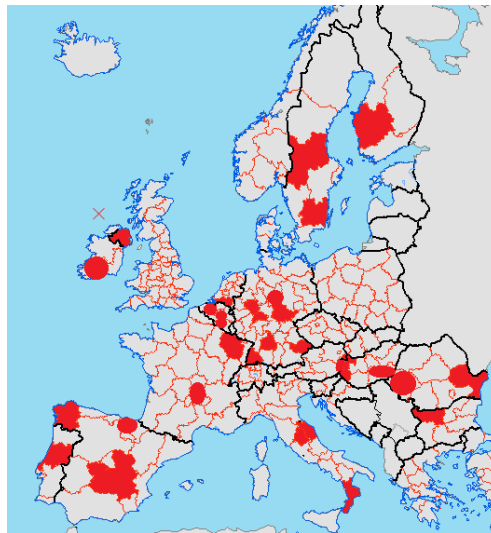
5. ábra: A csúcstechnológia feldolgozóipar és az egy főre jutó GDP közötti pozitív korrelációt mutató régiók

Forrás: Eurostat GISCO 2014 felhasználásával saját szerkesztés - 2015

Közepes technológiai szintű feldolgozóipar

A stabil ipar kialakításánál a már meglévő, működő tudáselemekkel operáló szakterületek erőssége rendkívül fontos egy gazdaság számára. A közepes technológiai szintű feldolgozóipar az, amely többek között magába foglalja a járműipart, amely mind a hazai, mind az európai (ezen belül talán leginkább a német) gazdaság egyik meghatározó eleme. A járműiparon túl ide

tartozik gyakorlatilag valamennyi gépgyártáshoz kapcsolódó tevékenység, de a vegyipar teljes vertikuma és a fegyvergyártás is. Az előző szakágazathoz képest itt már több országban megjelennek az ipari központjaik, Németországban a bajor és baden-württembergi tartományok területei, Magyarországon a Nyugat-Magyarországi régió, de a Temesvárt is magába foglaló nyugat-román régió specializálódása is hatékonynak tűnik a jólét növelésének érdekében. A legnagyobb gócpontnak talán a belga–francia–holland–német határszakaszok látszanak, amelyek egyben részei a klasszikusan fejlett Ruhr vidéknek, illetve a legfejlettebb európai területeket magukba foglaló „kék banánnak” is. Ez az a terület, ami minden vizsgált szakágazatnál szolgáltatott pozitív jelzésű régiót. Írország két régiójának egyike szintén pozitív korrelációt mutatott az ipari szakágazatok és a GDP között, ami betudható az „ír csoda” egyik eredményének is. Magyar vonatkozásban továbbra is a német együttműködés tűnhet jó megoldásnak, a rohamosan fejlődő Temesvár és a nyugat-román régió is kialakíthat egy innovációs láncot. A leírtakat a 6. ábra szemlélteti.

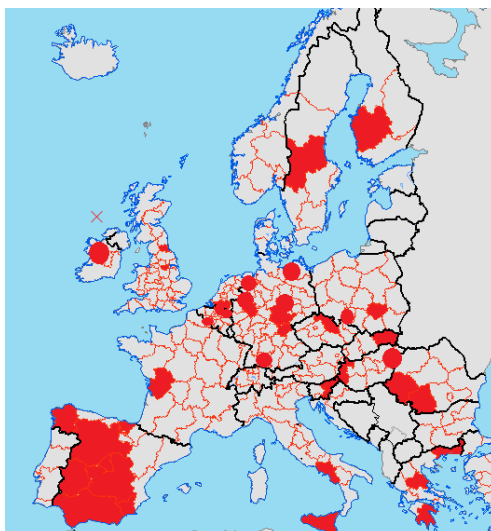

6. ábra: A közepes technológiai szintű feldolgozóipar és az egy főre jutó GDP közötti pozitív korrelációt mutató régiók

Forrás: Eurostat GISCO 2014 felhasználásával saját szerkesztés- 2015

Közepesen alacsony technológiai szintű feldolgozóipar

Mint a legtöbb feldolgozóipari vizsgálat esetében, Németország több régiója, többek között a Ruhr vidék, a belga-holland határszakasz illetve Spanyolország nagy része pozitív korrelációt mutatott. Magyarország szempontjából érdekes lehet az együttműködés Szlovákiával, hiszen a Kelet-Szlovák régióban és Észak-Alföldön is közepesen erős korrelációt mutattak az egy főre jutó GDP-vel a fémipart, fémalapanyag gyártást, fémfeldolgozást és gumiipart is magába foglaló szakágazat eredményei. Itt egy újabb ipari kapcsolatrendszer kialakítására mutat rá a térkép. A visegrádi országok és a környező EU tagországok közül is több régióban megjelenik ez a szakágazat, mint „hot spot”, ezért a specializáció mellett az együttműködés fontosságára is felhívja a figyelmet. A leírtakat a 7. ábra szemlélteti.

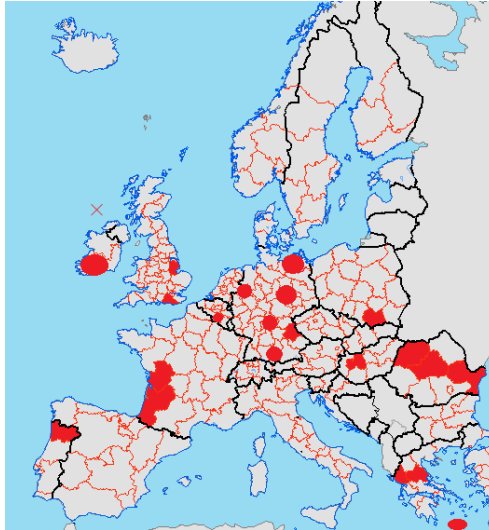

7. ábra: A közepesen alacsony technológiai szintű feldolgozóipar és az egy főre jutó GDP közötti pozitív korrelációt mutató régiók

Forrás: Eurostat GISCO 2014 felhasználásával saját szerkesztés- 2015

Alacsony technológiai szintű feldolgozóipar

Az alacsony technológiai szintű feldolgozóipar foglalja magába a könnyűipar teljes szegmensét, az élelmiszer és italgyártást, és ennek részhalmaza minden olyan feldolgozóipari tevékenység, ami a korábbi szakágazatból kimaradt. Míg 1995-ben a foglalkoztatottak 10,56%-a dolgozott átlagosan ezen a területen, addig 2008-ra ez az érték 6,89%-ra csökkent. Ezzel az értékkel azonban még továbbra is az 5. legnagyobb foglalkoztatói kategória a minta országaiban. Szupranacionális szinten itt sem tudunk következtéseket levonni, azonban a tagállamok szintjén jól látszik Németország elszórt szerkezetű ipara illetve Románia iparszerkezete. Romániában gyakorlatilag ez a legnagyobb forró pont, az összes szakágazat közül ez mutatta a legnagyobb pozitív korrelációt a legnagyobb kiterjedésű területen. Írország esetében, ahogy az összes feldolgozóipari területen, itt is pozitív korrelációt találtam, illetve a nyugat-magyarországi régió tűnik országosan meghatározónak az alacsony technológiai szintű feldolgozóipar szempontjából. Fontos azonban azt is belátni, hogy a mezőgazdaság gazdasági teljesítményének csökkenésével az élelmiszeripar szerepe, illetve az elmúlt évtizedekben Kína könnyűipari szerepének óriási növekedésével az ide tartozó textil és ruházati ipar súlya is egész Európában csökkent. A leírtakat a 8. ábra szemlélteti.

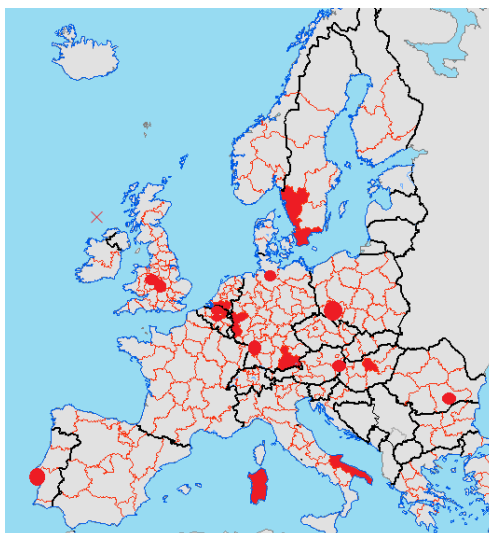

8. ábra: Az alacsony technológiai szintű feldolgozóipar és az egy főre jutó GDP közötti pozitív korrelációt mutató régiók

Forrás: Eurostat GISCO 2014 felhasználásával saját szerkesztés- 2015

Csúcstechnológiai szolgáltatások

A csúcstechnológiai szolgáltatások jellemzően az információs-technológia és filmipar, valamint a K+F tevékenységek egy részét foglalják magukba. Ezekben a területeken Németországban megjelenik Köln, mint regionális központ, München, mint K+F fellelgyár, de a Lisszaboni fővárosi régió is. Akárcsak a csúcstechnológiai feldolgozóipar esetében, ez a szakágazat sem volt jelentős foglalkoztató, átlagosan 2008-ban a foglalkoztatottak 3,94%-a dolgozott ezen a területen. A tudásalapú gazdaság eszméjének fenntartása során azonban biztosan számíthatunk ennek a szakágazatnak az erősödésére és az itt kirajzolt központok további növekedésére. A leírtakat a 9. ábra szemlélteti.

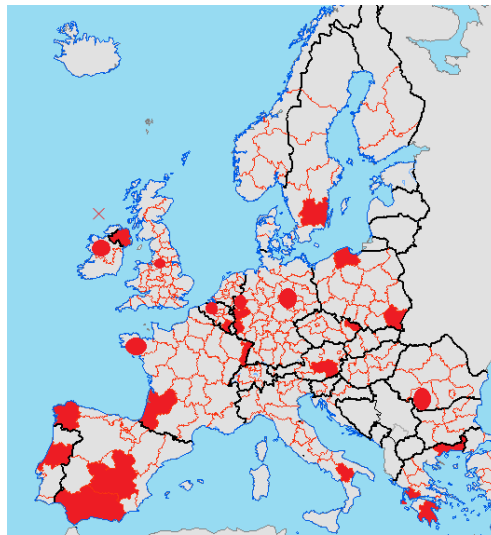

9. ábra: A csúcstechnológiai szolgáltatások és az egy főre jutó GDP közötti pozitív korrelációt mutató régiók

Forrás: Eurostat GISCO 2014 felhasználásával saját szerkesztés- 2015

Tudásintenzív piaci szolgáltatások

Az átlagosan legjobban fejlődő szakágazat a mintában ez a terület volt, ami magában foglalja légi és vízi szállítást, a jogi és üzleti tanácsadást, piackutatást illetve egyéb tudományos, műszaki tevékenységeket is. Jól látszik, hogy az ipari termelés visszahúzódásával egyidejűleg a kapcsolódó, jellemzően a vállalatvezetés menedzseléséhez kapcsolódó szolgáltatásokra megnőtt a kereslet, és ezek jövedelmezőek illetve a területfejlesztés szempontjából hasznosak is voltak. A feldolgozóiparban jól teljesítő régiók ebben a kategóriában is „hot spotnak” bizonyultak, így a belga-holland-német-francia határövezet, de Spanyolország három régiója is. Itt szeretném kiemelni, hogy a Galíciai tartomány szinte valamennyi szakágazat esetében ilyen forró pont volt, Andalúzia és Castilla-La-Mancha régiók is jól teljesítettek az elemzés során. Sajnálatos, hogy a magyar régiók közül azonban egy sem jelenik meg ebben az összevetésben, pedig országosan nálunk is 3,53%-kal nőtt ez a szakágazat 1996 és 2008 között, ezzel a legnagyobb növekedést elérve az összes szakágazat közül. A leírtakat a 10. ábra szemlélteti.

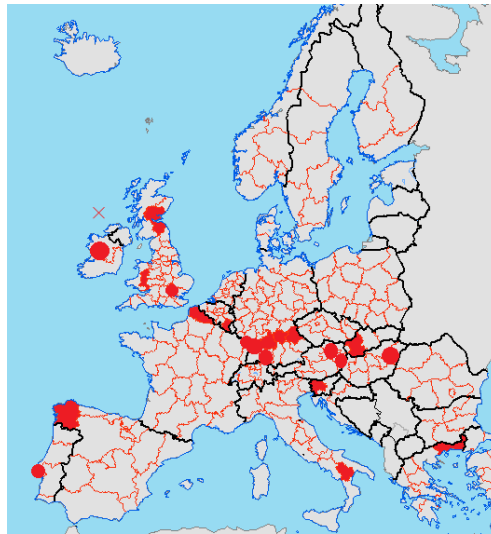
10. ábra: A tudásintenzív piaci szolgáltatások és az egy főre jutó GDP közötti pozitív korrelációt mutató régiók

Forrás: Eurostat GISCO 2014 felhasználásával saját szerkesztés- 2015

Pénzügyi közvetítés

A pénzügyi közvetítés esetében arra számítottam, hogy minden vizsgált ország fővárosi régiója illetve az emellett létező pénzügyi központjai megjelennek a „forró pontok” között. Ez azonban már csak azért sem teljesült, mert nem minden régió szolgáltatott szignifikáns eredményt. Az Egyesült Királyságon belül London, mint legnagyobb európai pénzügyi központ, Edinburgh, mint regionális központ, Ausztriában Bécs, Szlovákiában Pozsony, Portugáliában Lisszabon, azonban megjelentek a kimutatásban. Németországban egy nagyon érdekes kelet-nyugat irányú tagozódást figyeltem meg, ami gyakorlatilag lekövette a két legnagyobb és leggazdagabb tartomány, Bajorország és Baden-Württemberg tartomány határait. Elképzelhető, hogy a relatíve gazdag lakosság és a sikeres vállalkozói szféra számára ezeken a területeken nagyobb igény jelent meg a pénzügyi szolgáltatásokra, ezért történt egy ilyen koncentráció a térségben. Ezzel egyidejűleg azonban nem tartom kizártnak, hogy a fejlett pénzügyi rendszer kialakulása a térségekben további jóléti növekedést is eredményezett. A magyarországi megjelenő forró pontot meghagytam az ábrában, de fontos tudni, hogy a vizsgálati időszakban ennek a régiónak az átlagos LQ mutatója 0,76 körül mozgott, míg a Budapestet magába foglaló Közép-

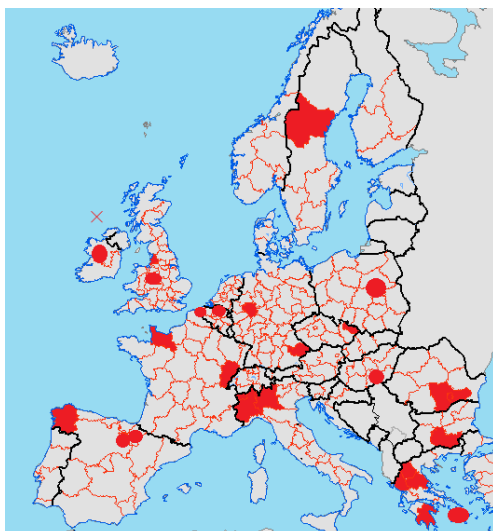
Magyarország régióinak az értéke 1,5 volt, ott azonban nem találtam szignifikáns korrelációt a két mért mutató között. A leírtakat a 11. ábra szemlélteti.

11. ábra: A pénzügyi közvetítés és az egy főre jutó GDP közötti pozitív korrelációt mutató régiók
Forrás: Eurostat GISCO 2014 felhasználásával saját szerkesztés- 2015

Egyéb tudásintenzív szolgáltatások

Ez a szakágazat az, amely a második legnagyobb növekedést érte el a minta országai között, nem is véletlenül, hiszen az állami szerepvállalás növekedésével (amit harmadik fejezetben is kiemeltem), növekedett a közigazgatás súlya, de a jóléti államok alakulása közben fokozódott a kereslet az oktatási, egészségügyi, művészeti és sporttevékenységekhez kapcsolódó szolgáltatások iránt is. Bár a német minta egészét tekintve ott is jelentősen, 4,56%-kal nőtt ennek a szakágazatnak a súlya, a húzóerő mégsem ez lett a gazdaságon belül, alig találunk „forró pontot” a német régiókban. A szakágazati forró pontok eloszlása itt is erősen diszperz, határokon átívelő szolgáltatások kialakításának lehetőségét nem mutatja az elemzés. Ez nem jelenti azonban azt, hogy erre nincs is szükség, hiszen hétköznapi tapasztalataink alapján is tudjuk, hogy mind az egészségügy, mind az oktatás területén megjelenik egy szívó hatás, létrejön az egészségturizmus, mint iparág, illetve egyre jelentősebb a külföldön tanuló hallgatók száma, elsősorban a felsőoktatásban. Az egyéb, tudásintenzív szolgáltatásokra figyelmet kell szentelni a jövő gazdaságpolitikájának is, mert a fogyasztási szerkezet megváltozásával ennek az ágazatnak a súlya tovább nőhet, és ezért fontos szerepet játszhat a jólét növelésében. A leírtakat a 12. ábra szemlélteti.

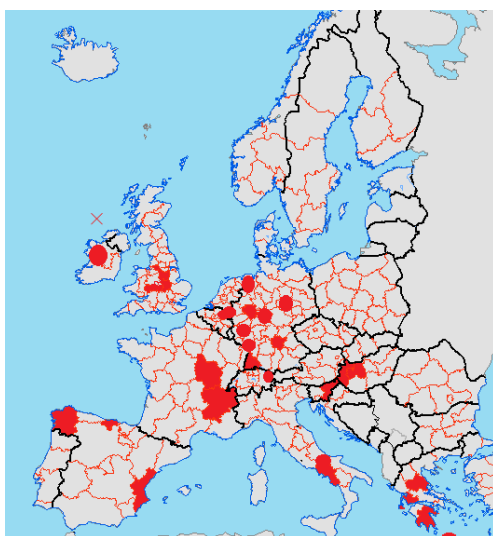

12. ábra: Az egyéb, tudásintenzív szolgáltatások és az egy főre jutó GDP közötti pozitív korrelációt mutató régiók

Forrás: Eurostat GISCO 2014 felhasználásával saját szerkesztés- 2015

Kevésbé tudásintenzív piaci szolgáltatások

A teljes mintán belül és a teljes idősort vizsgálva ez a szakágazat foglalja magába a legtöbb foglalkoztatottat Európa-szerte, több mint 26%-a a foglalkoztatottaknak kevésbé tudásintenzív piaci szolgáltatás nyújtásával keresi kenyerét. Érthető is, hiszen ide sorolhatjuk a kis- és nagykereskedelmi tevékenységet, a logisztikai jellegű tevékenységekből a raktározási és szállítási tevékenységet, de a turisztikai jellegű szolgáltatások nagy része is ide tartozik. Az ipari központok mintázatát lekövetve, a fejlett németországi régiók közül kerültek ki azok a területek, amelyeknél ezek a tevékenységek pozitív korrelációt mutattak a szakágazat koncentrációja és a területi egy főre jutó GDP között. Magyarország szempontjából érdekes lehet a nyugati határ kiemelkedése, itt ugyanis az osztrák oldalon is koncentrációt és pozitív korrelációt tapasztaltam, ami elképzelhető, hogy ennek a szakágazatnak az exportosítását is jelentheti a jövőben. Franciaországon belül ezek a zónák a déli sűrűn lakott és turisztikai szempontból is lényeges területeken jelentek meg. A leírtakat a 13. ábra szemlélteti.

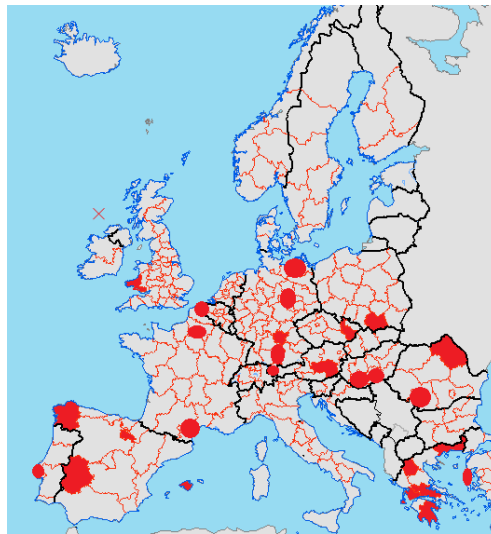

13. ábra: A kevésbé tudásintenzív piaci szolgáltatások és az egy főre jutó GDP közötti pozitív korrelációt mutató régiók

Forrás: Eurostat GISCO 2014 felhasználásával saját szerkesztés- 2015

Egyéb, kevésbé tudásintenzív szolgáltatások

Ebben a szakágazatban összegződik minden olyan szolgáltatás, amely a korábbi kategóriákban nem jelenik meg, így a háztartáshoz kötődő tevékenységek, minden területen kívüli tevékenység, a postai tevékenység és az egyéb szolgáltatások. Tekintve, hogy ez a terület nem magas hozzáadott értéket képviselő, de minden gazdaságban jelenlévő, ezért érthető is a viszonylag diszperz eloszlása a „hot spotoknak”. Érdekessége a térképnek, hogy akárcsak a korábbi alacsony hozzáadott tudásértékű területeken, Görögország itt is „jól teljesít”. Ez persze nem azt jelenti, hogy a görög gazdaság alapját ezek a kevésbé tudásintenzív szakágazatok adják, de elmondhatjuk, hogy a gazdasági fejlődéssel egyidejűleg ezek a tevékenységek egy koncentrációs folyamaton estek át. A leírtakat a 14. ábra szemlélteti.

14. ábra: Az egyéb, kevésbé tudásintenzív szolgáltatások és az egy főre jutó GDP közötti pozitív korrelációt mutató régiók

Forrás: Eurostat GISCO 2014 felhasználásával saját szerkesztés- 2015

Új tudományos eredmények

A kutatás a foglalkoztatási lokációs kvóciens és az egy főre jutó GDP kapcsolatát vizsgálta, amely során 1994 és 2008 között megvizsgáltam 33 ország foglalkoztatási és termelési adatait, annak érdekében, hogy azonosíthassam a kapcsolatot a tudásintenzitás alapján klaszterezett szakágazatok és a kiválasztott regionális jóléti mutató között. A foglalkoztatási LQ kiszámítása során nem állt rendelkezésre minden ország esetében a vizsgálati időszak minden évére foglalkoztatási adat, illetve a GDP adatok sem voltak idősorosan mindig fedésben a foglalkoztatási adatokkal, így végül az elemzett 33 ország adatából 20 országról tudtam csak szignifikáns eredmények mellett megállapításokat tenni. A két vizsgált változó között számított korrelációs mutató értékei a különböző régiók és szakágazatok között magas szórást mutattak.

A negyedik alfejezet megmutatta az elméleti hátterét a regionális fejlődés, specializáció és hálózatosodás témakörének. Az ötödik alfejezetben ismertetett korábbi kutatási eredmények alapján készítettem elő saját kutatásomat melynek eredményeit a hatodik alfejezet foglalta össze amelyek az alábbiak szerint szintetizálhatóak. A lokációs kvóciens értékek nagysága az idősoros vizsgálati tartományban gyakran változott, sokszor nagyobb mértékben és gyorsabban, mint a hazai termék egy főre jutó értéke. Egy adott szakágazaton belül a vizsgálati időszakban azonban jellemzően egy régió teljesített a legjobban. Ez azt jelenti, hogy az időszaki országos maximum LQ érték és az időszaki átlagos regionális LQ érték is ugyanahhoz a régióhoz

köthető. Ausztria esetében ez 10-ből 10 esetben így alakult, még Magyarországon 10-ből 7 esetben egy adott régió bír a legmagasabb LQ és a legmagasabb átlag LQ értékkel is. A teljes mintán belül az egy főre jutó GDP mutató esetében csak egyetlen esetben Görögországnál fordult elő, hogy a regionális átlagosan legmagasabb GDP és a maximum időszaki GDP érték nem egy régióhoz volt kapcsolható, a többi ország esetében rendre a „leggazdagabb” régió tudta magáénak a maximális időszaki értéket is. Ebből arra következtethetünk, hogy nem fordulnak elő olyan regionális GDP kiugrások, amelyek az átlagosan nem jellemzőek egy adott területre. Ennél talán rugalmasabb a területi LQ esete, ahol a vizsgált 190 szakágazati esetből 166-ban ugyanezt tapasztaltam. Egyszerűbben megfogalmazva, a szakágazati specializációban fellelhető különbségek is tendenciózusan megmaradnak a régiók között, nem jellemző nagy arányú és létszámú munkaerő átcsoportosulás sem a régiók, sem a szakágazatok között.

T1: A jólét regionális időbeli és térbeli eloszlása rugalmatlanabb, mint a szakágazati specializációé (amennyiben a specializációt a foglalkoztatás alapú lokációs kvócienssel, a jólétet pedig az egy főre jutó vásárló erő paritáson mért bruttó hazai termékkel jellemezzük), azonban mindkét tényező stabil marad rövidtávon.

A dolgozat során igyekeztem földrajzi és szakágazati bontásban is megmutatni az eredményeimet. Úgy gondolom, hogy fontos lehet annak felismerése, hogy bizonyos régiók általánosan jobban teljesítenek a többiekénél a specializáltságuk révén, de az is legalább ugyanannyira fontos eredmény, ha sikerül azonosítani olyan kulcságazatokat, amelyek akár minden régió számára magukkal hozhatják a jólét növekedését. A dolgozat eredményei alapján azt mondhatom, hogy ilyen „panacea” nem létezik, mindegyik régióknak megvannak azok a sajátosságai (amelyeket ez a kutatás nem kívánt részletezni), ami alapján az adott ágazatok azon a földrajzi területen sikeresebbek, mint máshol. Azonban az átlagos adatok megvizsgálása alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a kutatási minta alapján kitüntetett szerepe azoknak a szakágazatoknak, ahol a minta korrelációs mutatói átlagosan a legmagasabbak. Ebben a tekintetben az ipari szakágazatok közül első helyen végzett a közepesen alacsony technológiai szintű feldolgozóipar, amelynek az átlagos korrelációs értéke 0,169 lett, majd szorosan követte a csúcstechnológiai feldolgozóipar 0,1453-as értéke. A szolgáltatások közül a tudásintenzív piaci szolgáltatások illetve a pénzügyi közvetítés bizonyult a legnagyobb átlagos pozitív korrelációs értéket mutatóknak 0,1396 illetve 0,1147-es értékekkel. Azt azonban fontos megemlíteni, hogy a 10 szakágazat átlagos korrelációs értékei mind gyenge korrelációt mutattak, tehát egyik szakágazat sem volt kiemelkedően „hatékonyabb” a jólét megteremtésében a többinél. Ezek ismeretében második tézisemet az alábbiak szerint fogalmazom meg.

T2: Az átlagos korrelációs mutatószámok alapján a kiválasztott tíz szakágazat mindegyike gyenge korrelációs értéket mutatott átlagosan, azonban ezek közül az ipar területéről a közepesen alacsony technológiai szintű feldolgozóipar és a csúcstechnológiai feldolgozóipar, míg a szolgáltatások közül a tudásintenzív piaci szolgáltatások és a pénzügyi közvetítés területi specializációja járult átlagosan leginkább hozzá a jólét növekedéséhez a vizsgált időszakban.

A területi adatok alapján még egy megközelítést alkalmaztam, a hot-spotok megjelenítését, amit az eredmények fejezet foglalt össze. Itt az összegyűjtött adatok alapján azt tapasztaltam, hogy a szakágazatok esetében Németországban, Belgiumban, Hollandiában, illetve Kelet-Franciaországban gyakrabban jelennek meg hot-spotok, mint a többi területen. Mind a 4 ipari és 6 szolgáltatáshoz kötődő szakágazati vizsgálódás esetében megjelent minimum egy régió ebből a zónából. Ezen túlmenően Kelet-Közép Európa régiói jelentek meg, mint időben később erősödő hot-spotok, amelyek egyfajta eltolódást mutatnak ebbe az irányba. Összesen 42 esetben jelentek meg a „Kék-Banán” övezetnek a régiói közül és 26 esetben Kelet-Közép Európában,

leggyakrabban a tudásintenzív piaci szolgáltatások, a csúcstechnológiai szolgáltatások és a kevésbé intenzív piaci szolgáltatások esetében.

T3: A vizsgált összes ipari és szolgáltatási szakágazat hot-spotjai (pozitív korrelációt mutató területei) Európa egyik legfejlettebb része a „Kék Banán” övezetben helyezkednek el, elsősorban a tudásintenzív piaci szolgáltatások és a csúcstechnológiai szolgáltatások estében, azoban Kelet-Közép Európa irányába több szakágazat esetén is eltolódás indult el.

Utolsó tézisemet azzal az általános megállapítással tudom összegezni, ami alapján nyilvánvalóvá vált számomra, hogy nem lehet egységes gazdaságpolitikát alkalmazni különböző területi egységek fejlesztésére. Feltételezem, hogy az iparági hagyományok következtében minden egyes régió eltérő sajátosságokkal rendelkezik, ezért felülről irányított módon nem lehet irányított fejlesztéseket végrehajtani sikeresen olyan iparágakban, ahol nincs ennek történelmi hagyománya. Nem került bizonyításra az sem, hogy minden esetben a magas hozzáadott értékű, tudásintenzív ágazatok adják a gazdaság húzóerejét, azonban hosszú távon célnak tekinthetjük ezen ágazatok erősödését. Ehhez a megállapításhoz az előző tézishez kapcsolódó eredményeim adják az alapot.

T4: A kutatás eredményei alapján nem létezik egységesen alkalmazható területi gazdaságpolitika országos, vagy szupranacionális szinten a jólét fejlesztésére, ugyanis területenként eltérő mértékben járulnak hozzá a különböző tudásintenzitású szakágazatok a jólét változásához.

A kutatási célokból kiinduló hipotézisemet a kutatási eredmények fényében az alábbiak szerint értékelem:

1. A jóllét és jólét vizsgálati dimenzióit a különböző tanulmányok eltérő módszertanok mentén kutatják, viszont az anyagi jólét minden esetben hatást gyakorol a jóllétre is.

Az elméleti összefoglalás megírását követően az anyagi javak fontosságát az életminőségben megerősítettnek gondolom, amit a második fejezetben illetve a 4.számú mellékletben leírt és összefoglalt kutatások eredményeként elfogadható számomra.

2. Az anyagi jólét hatása számszerűsíthető hatással van az életminőségre, bár annak súlya különböző egyéb feltételek mellett nagyban változhat.

A második fejezetben összefoglalt kutatások megerősítették ezeket a hipotéziseket, jóllehet, az első két hipotézist nem saját eredményeim alapján tartom elfogadhatónak, hanem a szakirodalom szintetizálásával összefüggésben, ezért azokat nem is jelenítem meg mint önálló eredmény. Mivel azonban ezek a kérdések az érdeklődésem fókuszában álltak itt leírom a rájuk vonatkozó vélekedésemet.

3. A különböző iparágak gazdasági koncentrációja hatással van az adott terület anyagi jólétére, és ezzel tovaryűrűző hatást fejt ki az életminőségre.

Ezt a hipotézist, azza a kiegészítéssel tartom elfogadhatónak, ha hozzátesszük, hogy minden egyes régiónak a saját sajátosságai alapján, a saját iparági szerkezete más és más módon befolyásolja az életminőséget.

4. Az állam szerepe időben változó súllyal, de szerepet játszik a gazdasági fejlődésen keresztül az anyagi jólétre.
5. A gazdaságpolitikán keresztül az állam hatást gyakorolhat az iparágak területi koncentrációjára és így a terület jólétére is.

Hasonlóan az első két hipotézis esetében a kutatómunkák átolvasása során ezt a kijelentést elfogadhatónak tartom, azonban ezek nem képzik a saját új eredmények részét, inkább saját meggyőződésem megerősítéseként szolgálnak.

6. A különböző tudásintenzitású iparágak területi koncentrációja eltérő hatást gyakorol a területi jólétre és létezhetnek olyan szakágazatok, amelyek minden esetben a jólét növekedését eredményezik.

Ezt a hipotézist elvetem, gyakorlatilag a negyedik saját eredményem ennek egy pontosított megfogalmazásaként került be a tézisek körébe.

7. Földrajzilag jól körülhatárolható területen találhatóak olyan szakágazati centrumok, amelyek a területi jólétre pozitív hatással vannak.

Ezt a hipotézist megerősítettnek tekintem és az országos illetve szakágazati eredmények alapján ezt a harmadik új eredményemként elfogadom.

ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Az 1994 és 2008 közötti regionális foglalkoztatási illetve regionális bruttó hazai össztermék adatok korrelációs vizsgálata során arra a következtetésre jutottam, hogy a materiális jólétet reprezentáló mutató időbeli és térbeli eloszlása rugalmatlanabb, mint a szakágazati specializációé (amennyiben a specializációt a foglalkoztatás alapú lokációs kvócienssel, a jólétet pedig az egy főre jutó vásárló erő paritáson mért bruttó hazai termékkel jellemezzük), együttmozgásuk pedig a területi adottságuk függvényében változhat.

2. A kutatásom során az átlagos korrelációs mutatószámok alapján a kiválasztott tíz tudásintenzitás alapján klaszterezett szakágazat mindegyik gyenge korrelációs értéket mutatott átlagosan, azonban ezek közül az ipar területéről a közepesen alacsony technológiai szintű feldolgozóipar és a csúcstechnológiai feldolgozóipar, míg a szolgáltatások közül a tudásintenzív piaci szolgáltatások és a pénzügyi közvetítés területi specializációja járult átlagosan leginkább hozzá a jólét növekedéséhez a vizsgált időszakban. Ezek az eredmények természetesen csak a minta átlagára értelmezhetőek, a regionális különbségek a különböző szakágazatok esetében szignifikáns eltérést mutatnak.

3. A vizsgált összes ipari és szolgáltatási szakágazat hot-spotjai (pozitív korrelációt mutató területei) Európa egyik legfejlettebb része a „Kék Banán” övezetben helyezkednek el, elsősorban a tudásintenzív piaci szolgáltatások és a csúcstechnológiai szolgáltatások esetében, azonban Kelet-Közép Európa irányába több szakágazat esetén is eltolódás indult el. Ezekkel az eredményekkel igazoltam, hogy a gazdaságilag fejlett területek jellemzően koncentrált és specializált iparági szerkezettel rendelkeznek azonban, azok specializációja az iparági múlt, a földrajzi adottságok és egyéb tényezők eredményeként eltérhet.

4. Mivel a minta egészére vonatkoztatva nem találtam olyan szakágazatot, amely specializációja minden régióban együtt mozog a regionális egy főre jutó GDP mutatóval, ezért a kutatás eredményei alapján igazoltnak tekintem, hogy nem létezik egységesen alkalmazható területi gazdaságpolitika országos, vagy szupranacionális szinten a jólét fejlesztésére, ugyanis területenként eltérő mértékben járulnak hozzá a különböző tudásintenzitású szakágazatok a jólét változásához.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS A JAVASLATOK

A dolgozat első lépésnek tekinthető egy összetett és szerteágazó új kutatási terület, a gazdasági döntések életminőségre gyakorolt hatásának kialakításában. Az életminőség részelemeinek vizsgálata megmutatta az indexek általános célját, annak elemeit részletesen megvizsgáltam és bemutattam. Megállapítottam, hogy annak szubjektív és objektív elemi jól elkülöníthetőek egymástól, így az érintett tudományágak jól behatárolhatják saját kutatási területüket, azonban értelmezni azokat csak kontextusukban érdemes. A dolgozat célkitűzése, hogy a regionális specializáció illetve a jólét között fennálló kapcsolatot megvizsgálja és ennek első állomásaként megvizsgáltam a jóllét és jólét közötti kapcsolatot, a mérés dimenzióit illetve a dimenziók mérőszámait, mértékegységeit. Ezeket összefoglaltam az 4. számú mellékletben, mely megmutatta a leggyakrabban alkalmazott indexeket és azok elemeit. A vizsgált 10 index közül kizárólag a Happy Planet Index volt az, ami nem tartalmazott vagyoni, jövedelmi, vagy olyan anyagi tényezőket, amelyek kapcsolatban állnak egy régió fejlettségével. Ezek közül öt az egy főre jutó GDP mutatót használta vizsgálatait során, míg négy esetben valamilyen súlyozott jövedelem index vagy fogyasztási mutatót használtak a kutatók.

A jóléthez köthető állami szerepvállalás leginkább a gazdaságpolitikán keresztül nyilvánul meg az állampolgárok számára, ezért is tartottam lényegesnek megmutatni a harmadik fejezetben, hogy hogyan alakultak az állami funkciók, ezen belül a gazdaságpolitika jelentősége hosszú és rövidtávon. Az életminőséghez kapcsolódó kutatásom során 9 különböző, az életminőség objektív és szubjektív, materiális és nem-materiális elemeit is figyelembe vevő indexet vizsgáltam meg és megállapítottam, hogy az életminőséget mérő indexek többsége figyelembe veszi a materiális jólétet, amit leggyakrabban az egy főre jutó vásárlóerő paritáson mért bruttó hazai termékkel mér illetve ezen felül jövedelmi indexekkel vagy fogyasztási mutatókkal reprezentál. Kutatási eredményeimmel igazoltam, hogy a materiális jólét fontos szerepet játszik az életminőség megítélésében, azonban annak mértéke nagyban függ a terület jelenlegi fejlettségi szintjétől.

Annak érdekében, hogy meghatározhassam a gazdaságpolitika és az életminőség közötti kapcsolatot megvizsgáltam az állam életminőségre gyakorolt hatását és megállapítottam, hogy az állam szerepe történelmi és kulturális okoknál fogva továbbra is jelentős a gazdaságfejlesztési programok tekintetében, és így közvetetten hatást gyakorol az életminőségre. Szerepéből adódóan azonban nem képes minden egyes, az életminőséget meghatározó dimenzióban érezhető változást előidézni, ezért az életminőségben játszott szerepe a lakosság megítélésétől és értékrendjétől is függ. A 2.1 és 2.2 fejezet vonatkozó részeit alapján elmondhatjuk, hogy az adott területen belül lévő gazdasági, kulturális és szociális jellemzők alapján egyedi gazdaságfejlesztési elképzelések létezhetnek, akár egy országon belül is. Ezt támasztották alá a későbbiekben a kutatás eredményei is, így a második fejezetben lévő életminőség koncepciók és az egyedi gazdasági térszerkezetből adódóan eltérő igények lépnek fel az életminőség részterületein belül és a különböző adottságokkal rendelkező régiók erre az igényre sajátos eszközökkel reagálhatnak.

A gazdasági szakemberek számára továbbra is fontos üzenet, hogy a GDP különböző kategóriái jelennek meg a leggyakrabban az életminőség anyagi oldalát bemutató indexeiben. A GDP mögöttes tartalma azonban továbbra is vitatható, nem biztos, hogy minden eleme a mutatónak valóban anyagi gazdaságot illetve életminőség növekedést jelöl. A GDP mellett több fogyasztási mutató is megjelent az indexeknél, amelyek jobban értelmezhetőek a hétköznapokban is, és valószínűleg jobban kifejezik egyéni szinten a jólét fogalmát. Emellett a foglalkoztatottság is önmagában jóléti mutató lehet, azonban annak speciálisan származtatott

mutatója a lokációs kvóciens és a GDP összehasonlítása új megközelítést módot eredményezett a dolgozatban. Tekintve, hogy nincs egységes koncepció sem az objektív, sem a szubjektív elemek tekintetében, ezért a további életminőség modellek kialakítása vagy módosítása során metodológiailag fontos, hogy pontosan reprezentálják a mutatók a mögöttes részterületet. Sajnos jelenleg nem hozzáférhetőek olyan, a GDP-nél talán jobb reprezentációs képességgel bíró mutatók, amelyek jobban visszaadják az életminőség anyagi oldalának megjelenését regionális vagy országos szinten. Feltételezem, hogy az életminőségi indexek is szándékosan választották a legelterjedtebb mutatót az anyagi jólét reprezentálására, épp ezért használtam én is ezt a korrelációs vizsgálatához. Érdemes lenne átgondolni a szubjektív tényezők gazdasági kapcsolatainak jellemzőit is. Feltételezem, hogy a szubjektív örömezet, a produktivitás és a jólét kölcsönös többirányú kapcsolatban állnak egymással, ennek a témának a kutatása számos új felfedezést tartogat a jövőben. Állíthatom ezt amiatt is, mert a materiális vagyon megléte erőteljesen megváltoztatja annak fontosságát, egyszerűbben fogalmazva, a fejlődő térségekben az életminőségben nagyobb szerepe van a gazdagságnak, mint a fejlett államokban. A dolgozat első fejezetében szétválasztottam egymástól az egyéni és társadalmi jólét kategóriát és megmutattam, hogy milyen hatással van a szubjektív jólétre az objektív egyéni gazdasági helyzet, a jövedelem, a vagyon. Mivel döntéstámogatási funkció is társulhat az életminőség koncepciójához és annak modellszerű felépítéséhez, a keresztkapcsolatok feltárása felértékelődhet a jövőben.

A gazdaságon belül az állami szerepvállalás nagysága, amennyiben az elmúlt évtizedek trendjei fennállnak, nőni fog. Az állam szerepének újraértelmezésében a gazdasági szereplők és egy erős civil közösség játszhat szerepet, ezeknek az aktoroknak a szerepe azonban régiókat erősen eltérő. Megállapítottam, hogy az állam szerepének teljes eltűnése nem valószínűsíthető, hiszen a történelem során mindvégig szerepet játszott az életminőség alakulásában ezért az államnak fontos szerepe lesz a gazdaságpolitikán keresztül a lakosság életére. A vonatkozó fejezetben röviden ismerettem azokat az „iskolákat” amelyek elméletei meghatározták az elmúlt évszázad gazdaságpolitikáját, és amelyek a mai napig meghatározóak a döntéshozók számára.

A gazdaság és állam szerepének kutatását követően megmutattam a különböző gazdaságfejlesztési koncepciókat, a konvergencia és divergencia kérdéskörét, és arra a következtetésre jutottam, hogy szükséges az aktív fejlesztésre irányuló törekvés, ugyanis automatikus konvergencia nem valószínűsíthető a gazdaság térszerkezetének változása nélkül. Az összefoglalást követően megmutattam a leggyakrabban alkalmazott klaszterfeltérképezési gyakorlatokat, illetve az azok mögött megbújó indexeket, mutatószámokat. A megfelelő index kiválasztását követően részletesen bemutattam a foglalkoztatási adatokon alapuló lokációs kvóciens előnyeit és hátrányait, helyes értelmezésének módját. Sajnos nem találtam olyan, a lokációs kvóciensnél megbízhatóbb mutatót, mely kalkulációja az elérhető adatbázisok foglalkoztatási adatai alapján európai szintű mintán elemezhetőek lennének. Ebből adódóan a klaszter vizsgálat leegyszerűsödött a gazdasági koncentráció illetve a materiális jólét korrelációs vizsgálatára. Az eredményeket bemutató negyedik fejezetben országonként mutattam be a régióikra jellemző térszerkezetet, illetve azok hatását a régió fejlődésére. Az országos összefoglalások után a szakágazati bontás eredményeit mutattam be a szignifikáns adatot szolgáltató 20 európai országra. Ennek a két részterületnek az összefoglalását adtam meg a fejezet végén, ami a területi specialitásokra, illetve az eredményekből lesűrhető meglátásokra, lehetőségekre fókuszált.

Bízom benne, hogy a kutatási eredményeimből következő regionális különbségek útjelző táblaként szolgálhatnak a döntéshozók számára és sikerül felismernünk, hogy nem létezik univerzális megoldás. A gazdaságfejlesztéssel foglalkozó elméleti összefoglalásom során bemutattam a jólét és a gazdasági koncentráció közötti kapcsolatot, megmutatva annak

különböző értelmezéseit. Kiemeltem az állami és piaci kudarcokat, amelyek alapján elkülöníthetővé válnak a felelősségi szintek az életminőség megváltoztatásában.

Az általános összefüggések feltárása után, a dolgozat eredményeit áttekintve beláthatjuk, hogy nincsenek általánosan elfogadható jó megoldások, amelyek fellendíthetik egy területi egység gazdaságát vagy növelhetik a területi jólétet. Így az általam feltételezett panacea, kijelenthetjük, hogy nem létezik. A további párhuzamot folytatva, azonban léteznek olyan széles spektrumban ható „megoldások”, például a szolgáltatások fejlesztése, amelyek egy bizonyos fejlettségi szint után minden területi egységen fejleszthetik az életminőséget. Iparágak és szakágazatok koncentrációja és szétszóródása egymással párhuzamosan zajló események, ezért a fejlődés biztosan nem egy monokulturális gazdasági modell létrehozásával érhető el. A munkaerőpiacon megjelenő szűkösség miatt nem is képzelhető el, hogy minden ágazat egyszerre koncentrálódjon, (kivéve, ha bizonyos területek elnéptelenednek), azonban a folyamatos gazdasági fejlődés (a jelenlegi paradigmák alapján) kivitelezhető. A kutatás további fontos üzenete, hogy ez a két jelenség bár kapcsolatban áll egymással, számos egyedi sajátosság és tényező jelenik meg, amelynek vizsgálata más kutatások részét képezhetik

**A SZERZŐNEK AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ
PUBLIKÁCIÓI (A DOKTORI ISKOLA ÁLTAL MEGHATÁROZOTT
CSOPORTOSÍTÁSBAN)**

Illés Balázs közleményei

Könyvrészlet - Külföldön megjelent idegen nyelvű

ILLÉS Balázs

Logistical aspects of Network Management Tasks In: Schenk Michael (szerk.)
7th International Doctoral Students Workshop on Logistics. Konferencia helye, ideje:
Magdeburg, Németország, 2014.06.20 Magdeburg: Otto-von-Guericke-Universität
Magdeburg, 2014. pp. 55-58. (ISBN:978-3-944722-09-2)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

ILLÉS Balázs

Agricultural Supply Chain Management Problems and Solutions Especially at Agry Business
Clusters
In: Michael Schenk (szerk.)
4th International Doctoral Students Workshop on Logistics. Konferencia helye, ideje:
Magdeburg, Németország, 2011.06.28 Magdeburg: Ottó von Guericke University Magdeburg,
2011. pp. 59-63. (ISBN:978-3-940961-57-0)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

ILLÉS Balázs, SZINTAY István

Potential synergies for an agricultural cluster in Hungary
In: La Universidad Central "Marta Abreu" (szerk.)
COMEC 2010 VI. Conferencia Científica Intemacional de Ingeniera Mecánica. Konferencia
helye, ideje: Villa Clara, Kuba, 2010.11.02-2010.11.04. Santa Clara: Universidad Central
Marta Abreu de Las Villás, 2010. pp. CD-CD [5 p.]. (ISBN:978-959-250-602-2)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

ILLÉS Balázs, SZINTAY István

Co-operational solutions for Hungary opportunity in agricultural clusters In: La Universidad
Central "Marta Abreu" (szerk.)
COMEC 2010 VI. Conferencia Científica Intemacional de Ingeniera Mecánica. Konferencia
helye, ideje: Villa Clara, Kuba, 2010.11.02-2010.11.04. Santa Clara: Universidad Central
Marta Abreu de Las Villás, 2010. pp. CD-[5 p.]. (ISBN:978-959-250-602-2)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

ILLÉS Balázs

Corporate Logistics in an Integrated Agricultural Company In: SCHENK Michael (szerk.)
5th International Doctoral Students Workshop on Logistics. Konferencia helye, ideje:
Magdeburg, Németország, 2012.06.26 Magdeburg: Otto-von-Guericke-Universität
Magdeburg, 2012. pp. 83-86. (ISBN:978-3-940961-76-1)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

ILLÉS Balázs

Summarizing the Régional Development Theories - Focusing on the Importance of Logistics
In: Til HENNIES, Márkus KOCH, Elke GLISTAU, Arnhild GERECKE (szerk.) 6th

International Doctoral Students Workshop on Logistics June 18, 2013 Magdeburg.
Konferencia helye, ideje: Magdeburg, Németország, 2013.06.18 Magdeburg: pp. 49-53.

ILLÉS Balázs, ILLÉS Béla

Agribusiness Clusters and Logistic Processes Through the Example of Hungary In: Bognár Gabriella, Tóth Tibor (szerk.)

Applied Information Science, Engineering and Technology: Selected Topics from the Field of Production Information Engineering and IT for Manufacturing: Theory and Practice. 227 p. Berlin: Berlin, Springer, 2013. pp. 213-227.

(Topics in Intelligent Engineering and Informatics; 7.)

(ISBN:978-3-319-01918-5; 978-3-319-01919-2 (eBook))

Könyvrészlet/Szaktanulmány/Tudományos

ILLÉS Balázs

Problems of Measuring the Concentration of Economic Activities In: Rebina, etc (szerk.)

CURRENT PROBLEMS AND WAYS OF ENSURING SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRY AND REGIONS: MDKHAPOFIHA HAYKOBO-

nPAKTHHHA IHTEPHET-KOH<DEPEHIJ,I#. Konferencia helye, ideje: , Ukrajna, 2014.03.28 Dnepropetrovsk: Dnipropetrovska Derzhavna Finansova Akademiya, 2014. pp. 382-384.

(ISBN:978-966-8866-92-0) Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

ILLÉS Béla, ILLÉS Balázs

The need for business competencies and knowledge for engineering students - an example of the University of Miskolc In: Zenon J Pudlowski (szerk.) 3rd WIETE Annual Conference on Engineering and Technology Education. 86 p.

Konferencia helye, ideje: Pattaya, Thaiföld, 2012.02.06-2012.02.10. Melbourne: World Institute for Engineering and Technology Education, 2012. pp. 50-54.

(ISBN:978-0-9807664-4-8)

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Könyvrészlet - Magyarországon megjelent idegen nyelvű

ILLÉS Balázs

Cluster Management Problems According to the Theory of Firm and Agents In: Svéhlik Csaba (szerk.)

VII. KHEOPS Tudományos Konferencia: „Aktuális gazdasági és társadalmi attitűdök Magyarországon”. 318 p.

Konferencia helye, ideje: Mór, Magyarország, 2012.05.16 Mór: KHEOPS, 2012. pp. 131-137.

(ISBN:978-963-87553-9-1)

Befoglaló mű link(ek): [Kiadónál](#), [OSZK](#)

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Könyvrészlet - Magyarországon megjelent magyar nyelvű

ILLÉS Balázs

Magyarországi mezőgazdasági hálózatok, klaszterek létrehozásának vizsgálata In: Andrásy Adél (szerk.) "Hitel, Világ, Stádium" Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötete

Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából. Konferencia helye, ideje: Sopron, Magyarország, 2010.11.03 Sopron: NYME Közgazdaságtudományi Kar, 2011. pp. 1-7.

(ISBN:978-963-9883-73-4) Befoglaló mű link(ek): autopszia, Egyéb URL
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos [elektronikus dok.]

ILLÉS Balázs

Csiszár Imre, Kömíves Péter Miklós (szerk.)

AZ ÁGAZATI SPECIALIZÁCIÓ ÉS A REGIONÁLIS JÓLÉT KAPCSOLATA Konferencia

helye, ideje: Debrecen, Magyarország, 2014.03.21-2014.03.23. Debrecen: Doktoranduszok

Országos Szövetsége, 2014. (ISBN:978-963-89560-5-7)

Könyv/Konferenciakötet/Tudományos

Folyóiratcikk külföldön megjelent idegen nyelvű

ILLÉS Balázs, SZINTAY István

Agribusiness Clusters in Europe - a Hungárián Solution

INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS AND MANAGEMENT STUDIES 2:(3) pp.

313-319. (2013) Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos

Folyóiratcikk Magyarországon megjelent idegen nyelvű

ILLÉS Balázs

Delicate Co-operation - Developing County ! THEORY METHODOLOGY PRACTICE:
CLUB OF ECONOMICS IN MISKOLC 8:(1) pp. 18-23. (2012)

Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos

Folyóiratcikk Magyarországon megjelent magyar nyelvű

ILLÉS Balázs

Hálózati előnyök realizálása a szinergiák kiaknázásán keresztül egy klaszter példáján
végigvezetve

MAGYAR MINŐSÉG XXI:(11) p. 44. (2012) Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos

Független idéző: 1 Összesen: 1

BERÉNYI László, RÉTHI Gábor, ILLÉS Balázs

A környezettudatosság háttérében - Környezeti attitűdök az OTKA PD71685 kutatás
eredményeinek tükrében

MAGYAR MINŐSÉG XX:(5) pp. 63-71. (2011)

Link(ek): Teljes dokumentum Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos

RÉTHI Gábor, ILLÉS Balázs

Holonikus belső ügyfél - a termelő szolgáltató McDonald's GÉP LXIII:(6) pp. 29-32. (2012)

Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos Független idéző: 1 Összesen: 1

RÉTHI Gábor, ILLÉS Balázs McDonald's és holonikus gyártás GÉP LXIV:(1) pp. 27-30.

(2013) Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos

Egyéb konferenciaközlemény - Magyarországon megjelent idegen nyelvű

ILLÉS Balázs

Using our own Resources to Create a Developing Hungary - Cluster Cooperations in
Agriculture.

In: SZAKÁLY Dezső (szerk.)

Doktoranduszok Fóruma. Miskolc, 2010. november 10. Miskolci Egyetem:

Gazdaságtudományi Kar szekciókiadványa. Konferencia helye, ideje: Miskolc,

Magyarország, 2010.11.10 Miskolc: Miskolci Egyetem Innovációs és Technológia Transzfer Centrum, pp. 50-55.

ILLÉS Balázs

A NEW APPROACH TO ANALYZE THE EFFECTS OF KNOWLEDGE INTENSIVE INDUSTRIES ON WELFARE IN HUNGARY, 15th International Scientific Days, Gyöngyös, Károly Róbert Főiskola, 30-31 March 2016, ISBN 978-963-9941-92-2, pp. 733-741

Egyéb konferenciaközlemény -Magyarországon megjelent idegen nyelvű

ILLÉS Balázs

Specialties of the Agricultural and Food Clusters in Europe In: Szakály Dezső (szerk.) Doktoranduszok fóruma, Gazdaságtudományi Kar szekciókiadványa. Konferencia helye, ideje: Miskolc, Magyarország, 2011.11.08 Miskolc: Miskolci Egyetem Tudományszervezési és Nemzetközi Osztály, pp. 53-57.

Egyéb konferenciaközlemény/Konferenciaközlemény/Tudományos

ILLÉS Balázs

Klaszterek minőségbiztosítási problémái. Quality Assurance Problems by Business Clusters. In: Dr Csibi Venczel-J (szerk.) OGÉT 2011-XIX. Nemzetközi Gépészeti Találkozó. Konferencia helye, ideje: Csíksomlyó, Románia, 2011.04.28-2011.05.01. Kolozsvár: Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság (EMT), pp. 188-191. Befoglaló mű link(ek): BME PA közlemény

ILLÉS Balázs

A magyar mezőgazdasághoz kapcsolódó üzleti lehetőségek feltérképezése üzleti hálózatok kialakításához In: Szakály Dezső (szerk.) Doktoranduszok Fóruma. Miskolc, 2012. november 8.: Gazdaságtudományi Kar szekciókiadványa. Konferencia helye, ideje: Miskolc, Magyarország, 2012.11.08 Miskolc: Miskolci Egyetem Tudományszervezési és Nemzetközi Osztály, pp. 46-50. Link(ek): Teljes dokumentum Egyéb konferenciaközlemény/Konferenciaközlemény/Tudományos

Egyéb - Külföldön megjelent magyar nyelvű

Veresné dr Somosi Mariann, Dr Kocziszky György, Szakály Dezső, Dr Molnár Viktor, Lates Viktor, **Illés Balázs**

Practice-Oriented Lean Education at the Faculty of Economics of the University of Miskolc

Konferencia előadás, Konferencia neve: European Lean Educator Conference 2014,

Konferencia helye: Stuttgart, Németország (2014) Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

Egyéb - Magyarországon megjelent magyar nyelvű

ILLÉS Balázs

A Magyar Anyagtudományi és Nanotechnológiai Klaszter megszervezése és működtetése pp. 4-67. (2010)

Link(ek): Teljes dokumentum

Egyéb/Diplomamunka, szakdolgozat, TDK dolgozat/Tudományos

M1. IRODALOMJEGYZÉK

1. ABONYI Gy. – KRAJKÓ Gy. – MÓRICZ F. (1976): Az ipar területi specializációjának mérése. *Statistikai Szemle*. 54. évf. 10. sz. p. 1003-1012.
2. BARTKE I. – KÓRÓDI J. (1968): Hazánk nehézipari körzetei és fejlesztésük sajátos kérdései. *Területi Statisztika*. 18. évf. 3. sz. p. 287-300.
3. ELLISON, G. – GLAESER, E. (1997): Geographic Concentration in U.S. Manufacturing Industries: A Dartboard Approach. *Journal of Political Economy*, 105. évf. 5. sz. p.889–927.
4. GECSE G. – NIKODÉMUS A. (2003): A hazai klaszterek lehatárolásának problémái – lokációs hányados. *Területi Statisztika*, november, p.507-522.
5. GOODWIN, N., NELSON, J.A., ACKERMAN, F., WEISSKOPF, T.. (2005) *Microeconomics in Context*. Boston: Houghton Mifflin Publishing.
6. GROSZ A. (2006): Klaszterek és támogatásuk az Európai Unióban és Magyarországon. In: Szerk.: Lengyel I. – Rechnitzer J. *Kihívások és válaszok. A magyar építőipari vállalkozások lehetőségei az Európai Unió csatlakozás utáni időszakban*. Győr: Novadat Kiadó, 2006. p.159–187.
7. HEGYI-KÉRI, Á. (2012): Regional Specialization and Geographic Concentration of Economic Sectors in the Visegrád Countries, *Club of Economics Miskolc' TMP Vol. 9., Nr. 1.*, p. 31-41.
8. JENEY L. - SZABÓ P. (2001): A magyar ipar a specializációs és koncentrációs indexek tükrében az 1990-es években. *Tér és Társadalom* 16. évf. 2002/4. p.87-108.
9. KETELS, C. – PROTSIV, S. (2014): Methodology and Findings Report for a Cluster Mapping of Related Sectors, In: European Cluster Observatory REPORT, Center for Strategy and Competitiveness Stockholm School of Economics
10. KETELS, C. – SÖLVELL, Ö. [2005]: „Clusters in the EU 10 New Member Countries” Europe INNOVA <ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/innovation-policy/studies/docs/studies/eucluster.pdf>
11. KOCZISZKY, GY. (2007):Térségi hálózatok hatáselemzése, Miskolc, Miskolci Egyetem Oktatási segédlet
12. KOCZISZKY, GY (2013): Regionális klaszterek gazdaságtana, Miskolc: Miskolc, Miskolci Egyetem Oktatási segédlet
13. KOMAREK L. (2012): A magyar ipar makroszintű specializációjának kérdései. Doktori értekezés, Nyugat-Magyarországi Egyetem.
14. KÓRÓDI J. – MÁRTON G. (1968): A magyar ipar területi kérdései. Budapest: Kossuth Könyvkiadó
15. LENGYEL, I. (2003): Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon, JATEPress, Szeged 2003.
16. LENGYEL I - GROSZ A (2003): Lokális hálózati gazdaság: regionális és iparági klaszterek p. 6-27. In: Grosz A (szerk.): *Gazdasági hálózatok, klaszterek megjelenése s gazdasági térben*. MTA RKK NYUTI Közleményei 148/c, Győr, p. 6-27.
17. LENGYEL I. - RECHNITZER J. (2004): Regionális gazdaságtan. Budapest-Pécs : Dialóg Campus, , p. 391.
18. LENGYEL I. (2010): Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák. Budapest: Akadémiai Kiadó, Budapest
19. LENGYEL, B. – SZANYI, M. (2011): Agglomerációs előnyök és regionális növekedés felzárkózó régiókban – a magyar átmenet esete - *Közgazdasági Szemle*, LVIII. évf., 2011. október p.858–876
20. LENGYEL I, - RECHNITZER J (2013):Drivers of Regional Competitiveness in the Central European Countries *Transition Studies Review*: 20:(3) p. 421-435.

21. LUKÁCS A (2013): A klaszterizációs folyamatok vizsgálata a földrajzi koncentráció, a kritikus tömeg és a finanszírozás összefüggéseiben Magyarországon. Doktori értekezés, Nyugat-Magyarországi Egyetem
22. MONFARDINI, E. – PROBST, L.- SZENCI, K.- CAMBIER, B.- FRIDERES, L. (2012): “Emerging industries”: report on the methodology for their classification and on the most active, significant and relevant new emerging industrial sectors <http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=b20af4e5-581d-4462-a3eb-d178e4754011>
23. NAFFA, H. – KALICZKA N. (2011): Az állami szerepvállalás egy modellje a lejárt követelések piacán, *Hitelintézeti szemle, 2011. tizedik évfolyam 2. szám* p.93.-107.
24. NEMES NAGY J. (1990): Területi kiegyenlítődés és differenciálódás Magyarországon. *Földrajzi Értesítő XXXIX. év f. 1990.1—4. füzet*, p. 151—173.
25. NEMES NAGY J. (1997): Radikális változások a magyar ipar térszerkezetében. A 125 éves MFT jubileumi konferenciája. *Előadásanyag, május 20–23.*
26. NEMES NAGY J. (2003): Gazdasági-társadalmi súlypontok és mozgásuk az ezredvégi Magyarországon - *Területi Statisztika, 1. sz.*, p. 3–14.
27. PATIK R. (2005): A regionális klaszterek feltérképezéséről, *Elmélet-módszertan. Területi Statisztika. 2005. 8. 6. p. 519-541.*
28. PATIK R (2007): A klaszteresedés lehetőségei és vizsgálata a kevésbé fejlett régiókban: példák a Dél-Alföldről. Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem. (2007)
29. PATIK R. – DEÁK SZ. (2005): A regionális klaszterek feltérképezése a gyakorlatban. *Tér és Társadalom, 19. évf. 3–4. sz. p.139–170.*
30. PORTER, M. E. (1998) *On Competition*. Boston, MA: Harvard Business School Press.;
31. PORTER, M.E. (2003): The Economic Performance of Regions, *Regional Studies* 6-7. p.549-578
32. RECHNITZER J. (1984): Az ágazati kapcsolatok mérlegének alkalmazása a területi szerkezetek és kapcsolatok vizsgálatában. In: SIKOS T. (szerk.): *Matematikai és statisztikai módszerek alkalmazási lehetőségei a területi kutatásokban*. Budapest: Akadémiai Kiadó, p.186-218.
33. RÉDEI M.- JAKOBI Á.- JENEY L. (2002): Regionális specializáció és a feldolgozóipari tevékenység változása. *Tér és Társadalom. 16. 2002/4. p. 87-108.*
34. STAHLCKER, T. - KROLL, H.-BAIER, E. (2012): Identification of Knowledge-driven Clusters in the EU, European Commission, Directorate-General for Research and Innovation
35. SZAKÁLNÉ, K. I. (2009): A tudás-intenzív szolgáltatások térbeli eloszlásának vizsgálata Magyarországon. In: Hetesi E. - Majó Z. - Lukovics M. (szerk.) 2009: *A szolgáltatások világa*. JATEPress. Szeged. p. 201-222.
36. SZAKÁLNÉ, K. I. 2011: A gazdasági aktivitás térbeli eloszlásának vizsgálati lehetőségei. *KSH Statisztikai Szemle. 2011. januári szám.* p. 1-24.
37. SZAKÁLNÉ KANÓ, I (2012): Gazdasági tevékenységek térbeli eloszlásának vizsgálata a magyar kistérségek példáján Doktori értekezés - Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar - Közgazdaságtani Doktori Iskola
38. SZANYI M.- CSIZMADIA P.- ILLÉSSY M.- IWASAKI, I. (2009): A gazdasági tevékenység sűrűsödési pontjainak (klaszterek) vizsgálata. *Statisztikai Szemle. 87. 9. p. 1-17.*
39. UHRIN, G. (2010): A verseny intenzitásának mérhetősége. Szakdolgozat, BCE Közgazdaságtudományi Kar, Makroökonómia tanszék.